ДЛЯ «РЕДАКЦИИ»

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի թերթ

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է 1993 ԹՎԱԿԱՆԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ

16—28 ՓԵՏՐՎԱՐԻ 1998 Թ.

№ 4 (113)

ԳԻՆԸ՝ 50 ԴՐԱՄ

ԹՈՒՐՔՄԵՆՉԱՅԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ 170-ԱՄՅԱԿԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՈԲԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅՈՒՄ

Թուրքմենչայի պայմանագրի 170-ամյակին նվիրված հոբելյանական գիտաժողովը բացեց ՀՀ ԳԱԱ պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆ. Տ. Սարգսյանը:

170 տարի առաջ մեր պատմության մեջ արձանագրվեց մի պայմանագիր, որը արգասիքն էր հայ և ռուս ժողովուրդների վաղեմի բարեկամության: Այդ պայմանագիրը դարձավ այն վեմը, որի վրա, հետագայում, պետք է կառուցվեր հայոց անկախ պետականությունը: 1828 թ. կնքված Թուրքմենչայի պայմանագիրը, որի համաձայն Արևելյան Հայաստանը միացավ Ռուսաստանին, մեծապես օգնեց հայ ժողովրդին խուսափելու վերահաս կործանումից: Ուրախալի է, որ մենք այսօր ոչ միայն չենք մոռանում, այլև շարունակում ու խորացնում ենք երկու անկախ պետությունների ժողովուրդների հոգեհարազատ կապը:

Փետրվարի 10-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում տեղի ունեցավ հոբելյանական նիստ, նվիրված Թուրքմենչայի պայմանագրի 170-ամյակին: Հոբելյանական նիստը բացեց ՀՀ ԳԱԱ պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆ. Տ. ՍԱՐԳՍՅԱՆԸ:

ՀՀ ԳԱԱ ՊՐԵԶԻԴԵՆՏ Ֆ. ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ԲԱՑՄԱՆ ԽՈՍՔԸ

Մեծարգո բարեկամներ: Յուրաքանչյուր ժողովուրդ ունի իր պատմության հիշարժան տարեթվերը, որոնք խորհրդանշում են նրա անցած ուղու կարևոր փուլերը: Հայ ժողովրդի համար այդպիսի տարեթվերից է 1828 թվականի փետրվարի 10-ը, երբ ռուս-պարսկական պատերազմի հետևանքով ազատագրված Արևելյան Հայաստանը Թուրքմենչայի պայմանագրով միացվեց Ռուսաստանին:

Հայ և ռուս ժողովուրդների հարաբերությունների պատմությունը դարավոր արմատներ ունի: Նրանք ձևավորվել են ընդհանուր ռազմավարական շահերի հիմքի վրա և քննություն են բռնել ժամանակի ընթացքում:

Դարերի խորքում կորցնելով իր պետականությունը, հայ ժողովուրդը ենթարկվել է բազմաթիվ հորդաներիասպատակություններին, ընկել ժամանակի այս կամ այն հզոր երկրի տիրապետության տակ, ենթարկվել ազգային ու սոցիալական հալածանքների, բայց կարողացել է պահպանել իր ինքնությունը՝ չկորցնելով հավատը իր պետականության վերականգնման նկատմամբ: Ավելին, նա այդ պայմաններում նույնիսկ ստեղծել է մշակութային այնպիսի արժեքներ, որոնք հարստացրել են համաշխարհային քաղաքակրթության գանձարանը՝ իրենց ընդգծված ազգային երանգով:

...Եվ հայացքն ուղղվեց դեպի հյուսիս

Դարեր շարունակ Հայաստանը հանդիսացել է իր երկրի նվաճմանը ձգտող մրցակից տերությունների ավերիչ պատերազմների թատերաբեմ:

16-րդ դարից ի վեր իրենց տիրապետությունը Հայաստանում հաստատեցին թուրքերն ու պարսիկները՝ բաժանելով այն իրար մեջ: Հայերի ակնկալությունները՝ եվրոպական երկրների օգնությամբ Հայաստանն ազատագրելու արևելյան բռնակալական երկրների տիրապետության տակից, անհաջողության մատնվեցին:

17-րդ դարի վերջից, երբ բարձրացող Ռուսաստանը ընկրնեց շարժվել դեպի հարավ և մոտեցավ Կովկասյան լեռնաշղթային, հայ ազատագրական շարժման գործիչների մեջ հույս արթնացավ՝ ապավինելու Ռուսաստանին:

Հետագա դարերի ընթացքում այդ հույսն ամրապնդվեց Ռուսաստանի բացահայտ շահագրգռվածությամբ՝ փնտրելու հայերի օգնությունը Թուրքիայի և Պարսկաստանի դեմ իր մղած պատերազմներում:

18-րդ դարի առաջին կիսամյակը դարձավ հայ և ռուս ժողովուրդների կապերի երևելի ամրապնդման ժամանակաշրջան: Իսրայել Օրին, Հովսեփ Էմինը՝ մի կողմից, Պետրոս I-ինը և Եկատերինա II-րդը՝ մյուս կողմից, հանդիսացան այդ կապերի ամրապնդողները:

Ռուս-թուրքական և ռուս-պարսկական պատերազմներն իրենց բնույթով զավթողական պատերազմներ էին, որոնք սակայն օբյեկտիվորեն ծառայում էին հայերի ազատագրական շարժումների շահերին:

Հայ և ռուս ժողովուրդների ռազմաքաղաքական դաշինքն ամրապնդվեց հատկապես 18-րդ դարի վերջերին և 19-րդ դարի սկզբներին, որը պսակվեց 1828 թվականին Արևելյան Հայաստանի միացմամբ Ռուսաստանին: Թուրքմենչայի՝ 1828 թ. փետրվարի 10-ի ռուս-պարսկական պայմանագիրն ամրագրեց այդ միացումը:

Արևմտյան Հայաստանը շարունակեց մնալ թուրքական տիրապետության տակ, ինչը վերջին հաշվով հանգեցրեց արևմտահայերի սարսափելի կոտորածին, որի զոհը դարձան ավելի քան մեկ և կես միլիոն հայեր: Արևմտյան Հայաստանը հայաթափ եղավ:

Ճիշտ է, Արևելյան Հայաստանը չստացավ Ռուսաստանի կողմից խոստացված անկախությունը, սակայն այդ միացումը հիմք հանդիսացավ հայերի կոնսոլիդացմանը Հայաստանում, ինչն ունեցավ պատմական խոշոր նշանակություն մեր ժողովրդի համար:

Անցել է 170 տարի պատմական այդ հիշարժան տարեթվից: Այդ տարիներին ռուս-հայկական հարաբերություններն ընթացել են վերընթաց ուղով՝ չնայած պատմական անհրաժեշտությամբ թելադրված զիգզագներին:

Պատմաբանների խնդիրն է՝ գիտական գնահատական տալու այդ հարաբերությունների պատմական էտապներին: Սակայն փաստ է, որ, ամբողջությամբ վերցրած, Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին՝ մեր ժողովրդի համար ունեցավ բախտորոշ նշանակություն:

Այսօր մենք Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու 170-ամյակը նշում ենք պատմական այնպիսի մի նշանակալից իրադրության պայմաններում, երբ իր անկախությունը ձեռք բերած Հայաստանը բարեկամության և փոխադարձ օգնության պայմանագիր է կնքել Ռուսաստանի հետ: Այդ պայմանագրի կնքման տարեթիվը ևս կմտնի հայ ժողովրդի պատմության հիշարժան տարեթվերի մեջ:

Կովկասում և նրա սահմաններից դուրս այսօր ստեղծված քաղաքական անկայուն վիճակի պայմաններում այդ պայմանագիրը կոչված է ծառայելու մեր անկախ պետականության ամրապնդմանը և Ռուսաստանի շահերին՝ նշված տարածաշրջանում:

Հրավիրելով այսօրվա գիտական հոբելյանական նստաշրջանը, Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահությունը խնդիր է հետապնդում ոչ միայն նշելու Ռուսաստանի հետ Արևելյան Հայաստանի միացման 170-ամյակը, այլ՝ խթանելու հայ-ռուսական պատմական կապերի գիտական ուսումնասիրությունները, նպաստելու այդ առանձնահատուկ կարևորություն ունեցող կապերի զարգացմանը:

Այնուհետև ողջույնի խոսքով հանդես եկավ Հայաստանում ՌԴ դեսպան Ա. Յու. Ուռնովը: Նա նույնպես, գնահատելով Թուրքմենչայի պայմանագիրը, նշեց, որ հայ-ռուսական հարաբերությունների այսօրվա իրավիճակը արդյունքն է այդ պայմանագրի:

Իր ելույթում ակադեմիկոս Մ. Գ. Ներսիսյանը մեկնաբանեց Թուրքմենչայի պայմանագրի պատմական նշանակությունը:

Ռուսաստանին Արևելյան Հայաստանի միացմանը և հայոց պետականության վերականգնման խնդիրներին էր նվիրված ակադեմիկոս Գ. Ա. Գալոյանի զեկուցումը:

Ակադեմիկոս Վ. Բ. Բարխուդարյանը անդրադարձավ 18-րդ դարի վերջին և 19-րդ դարի սկզբին առկա հայ-ռուսական հարաբերություններին և Արցախյան խնդիրներին:

Ակադեմիկոս Հ. Ա. Ավետիսյանը իր ելույթում նշեց, որ հայ-ռուսական հարաբերությունները ունեն մեծ պատմություն, դրանք ավանդական են և երբեք չեն կորցնի իրենց արդիականությունը:

Թուրքմենչայի պայմանագրի 170-ամյակին նվիրված հոբելյանական նիստին ներկա էին նաև ՌԴ պետական դումայի մի քանի ներկայացուցիչներ: Ներկաներին ողջունելով, պետդումայի պատգամավոր Յու. Պ. Կուզնեցովը Թուրքմենչայի պայմանագրի պատմական կարևորությունը շեշտելով, հույս հայտնեց, որ մեր պետությունների ներքին քաղաքական մթնոլորտից անկախ, հայ և ռուս ժողովուրդները կշարունակեն արդեն ավանդական դարձած բարեկամական հարաբերությունները և որ դրանք վաղուց դարձել են մեր երկու ժողովուրդների հոգեհարազատություն:

Այնուհետև ելույթ ունեցավ պրոֆեսոր Պ. Վ. Չերնովը, որի խոսքը բովանդակում էր ժողովուրդների բարեկամության նոր ըմբռնումների և Ռուսաստանում և ԱՊՀ երկրներում տեղի ունեցող գործընթացների վերլուծություն:

Վերջում եզրափակիչ խոսքով հանդես եկավ Ֆ. Տ. Սարգսյանը:

ՀՈԲԵԼՅԱՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏՈՒՄ ԿԱՐԴԱՑՎԱԾ ԲՈԼՈՐ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿՏՊԱԳՐՎԵՆ ՄԵՐ ԹԵՐԹԻ ԱՌԱՋԻԿԱ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՄ:

Գիտաժողովը ողջունեց Հայաստանում ՌԴ դեսպան Անդրեյ Ուռնովը:

Լուսանկարները՝ Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԻ

ՀԵՌԱԳԻՐ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

Մեծարգո Ֆադեյ Տաճատի.

Թանկագին գործընկերներ.

Ռուս և հայ ժողովուրդների համար այս հիշարժան օրը ընդունեցեք Ռուսաստանի Դաշնության գիտությունների ակադեմիայի գիտնականների և անձամբ իմ ջերմ և անկեղծ շնորհավորանքները՝ Թուրքմենչայի պայմանագրի, Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանին միացման 170-ամյակին նվիրված հոբելյանական գիտական նստաշրջանի անցկացման կապակցությամբ:

Պայմանագրի ստորագրումը անքակտելի մասն է ռուս-հայկական հարաբերությունների պատմության, որն այսօր իր զարգացման նոր փուլն է ապրում:

Հուսով ենք, որ Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախաձեռնությունը՝ հոբելյանի առթիվ գիտաժողով անցկացնելու մասին, մեր լավ հարաբերությունների վկայությունն է և կնպաստի միջակադեմիական գիտական կապերի ամրապնդման գործին:

Յու. ՕՍԻՊՈՎ
Ակադեմիկոս, Ռուսաստանի Դաշնության գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ

Հրաժարականներ

1998-ի փետրվարի 4-ի ԱԺ նիստը պատմական էր:

Թեև Լ. Տեր-Պետրոսյանը խոստացել էր ՀՀՇ-ին առաջնորդել մինչև 3-րդ հազարամյակի սկիզբը, սակայն քաղաքական աշխարհում, ուր ձևավորվում են «թիմային կառույցներ», հիմնված «անձնական նվիրվածության», «ընտանեկան-կլանային» սկզբունքով, որտեղ ոչ միայն արհամարհվում է ժողովրդի թշվառ վիճակը, այլև ոտնահարվում են նրա կարծիքը, արժանապատվությունը, պետական համակարգում մեկ օղակի, տվյալ դեպքում՝ գլխավոր օղակի, խզվելու դեպքում, փլուզվում է ողջ շղթան:

Լ. Տեր-Պետրոսյանը հրաժարական տվեց: Դրան հետևեցին կոնվեյերային հրաժարականներ՝ ԱԳ-ի նախարար Ալեքսանդր Արզումանյանի, ԱԺ նախագահ Բաբկեն Արարքցյանի, ԱԺ փոխնախագահներ Արա Սահակյանի, Կարապետ Ռուբինյանի, հանձնաժողովների նախագահներ Սամվել Գևորգյանի, Հուսիկ Տեր-Լազարյանի, Վիգեն Խաչատրյանի, խորհրդականների, խոսնակների, բանկիրների և նույնիսկ... Արմեն Խամբաբյանի («Ռեսպուբլիկա Արմենիի» թերթի խմբագիր) հրաժարականները:

Այսօր, երբ նրանք այլևս ասպարեզում չեն, չենք ուզում նրանց չարածի, առավել ևս՝ նրանց արածների մասին գնահատականներ տալ: Թող դատավոր լինեն ժողովուրդը և ժամանակը: Բայց դասեր քաղել անհրաժեշտ է: Լա՞վ է, թե՞ վատ, որ Հայաստանում շատ կուսակցություն կա,— հաճախ են խոսում այդ մասին, սակայն կուսակցությունները պլանավորելով չեն ծնվում: Բայց որ ցանկացած կուսակցություն պետք է ունենա գաղափարական նպատակաուղղվածություն, երկիրը, ժողովրդին պահելու հստակ ծրագիր ու պատասխանատվություն, ունենա ոչ միայն ասելու, այլև ունկնդրելու, լսելու, սովորելու, դիմացինին հարգելու ունակություն, անժխտելի է: ՀՀՇ-ն այդ չուներ և ունենալու ցանկություն էլ չուներ: Մաղթենք, որ նրանք, ովքեր գալիս են թափուր տեղերը լրացնելու, այս բոլորը հաշվի կառնեն, առավել ևս, որ հանրապետության վարչապետ Ռոբերտ Քոչարյանի կարծիքով՝ Հայաստանի կառավարությունը կուսակցական կառույց չէ:

Պետության ղեկավար, իշխանություն, կուսակցության առաջնորդ վայելք չէ, պատասխանատվություն է սեփական ժողովրդի ու աշխարհի առաջ: Ով չի հասկանում ու միայն վայելում է իր պաշտոնը, վախճանը գալիս է շուտ, կորստի ափսոսանքն էլ շատ մեծ է լինում:

***

Հրաժարականները հաստատելուց հետո, ԱԺ փետրվարի 4-ի նիստը որոշում կայացրեց և հետագա աշխատանքը շարունակելու համար Ազգային ժողովի նիստերը վարելու լիազորությունը տվեց ԱԺ ավագագույն պատգամավոր Ֆադեյ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻՆ:

ԱԺ նախագահի պաշտոնի համար առաջադրվեցին երեք թեկնածուներ «Երկրապահ» խմբի առաջարկությամբ՝ Խոսրով Հարությունյանը, կոմկուսի առաջարկությամբ՝ Լեոնիդ Հակոբյանը, իսկ «Հայրենիքը» առաջարկեց Պարույր Հայրիկյանին:

Փակ գաղտնի քվեարկության արդյունքներով՝ «կողմ» 99, «դեմ» 66, Խոսրով ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԸ ընտրվեց ԱԺ նախագահ և հայտարարեց, որ չի կարող ստանձնել ՀՀ նախագահի պարտականությունները: Հետևաբար նախկին պայմանավորվածությունը մնում է ուժի մեջ՝ նախագահի պաշտոնակատարն է վարչապետ Ռոբերտ ՔՈՉԱՐՅԱՆԸ: Փոխնախագահների հարցը տեղափոխվեց առաջիկա եռօրյա:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ.

Հայաստանը ուղղափառ երկիր է

Անդրադառնալով Հայաստանում տիրող քաղաքական իրադրությանը, ՌԴ նախագահ Բորիս Ելցինը ասել է. «Կգան նոր դեմոկրատներ, ուրիշ մարդիկ: Սա պետք է մենք նկատի ունենանք: Այժմ կգան թերևս կոշտ մարդիկ: Բայց նրանք հասկանում են, որ իրենք պետք է բարեկամություն անեն և գործ ունենան Ռուսաստանի հետ: Եվ մենք դա պետք է հասկանանք»: «Հայաստանը ուղղափառ երկիր է: Մտնում է Ռուսաստանի շահերի ռազմավարական դաշտի մեջ: Չի կարելի կորցնել Հայաստանը, ինչն էլ մենք չենք անի»— նշել է նա: Բորիս Ելցինն առաջարկել էր օգնել Տեր-Պետրոսյանին՝ ստեղծված ճգնաժամային կացության մեջ: Սակայն Երևանի «ներկառավարական» քաղաքականությունը հաղթել է: «Վերջին ամիսներին մի քանի անգամ հեռախոսազրույց եմ ունեցել նրա հետ: Միջնորդներ ենք ուղարկել: Ուզում էինք օգնել նրան, որովհետև նա իր շուրջը ստեղծել էր մի շրջանակ, որը բաղկացած էր այնպիսի մարդկանցից, որոնք բոլորն էլ դեմ են իրեն: Նա չէր կարող դիմանալ դրան: Ես օգնություն առաջարկեցի նրան, բայց դա կառավարական խնդիր է, երբ մեկը հանդես է գալիս մյուսի դեմ, մեկ ուրիշը՝ Տեր-Պետրոսյանի»,— ասել է Ռուսաստանի նախագահը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԼԵԲԵԴ.

Հայաստանում չկա «պատերազմի կուսակցություն»

Ուշի ուշով հետևում եմ Հայաստանի իրադարձություններին: Կեղծ գործընթացների բնական ընթացքը հանգեցրեց նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի հրաժարականին, որ ժողովրդավարության պայմաններում համարվում է բնականոն երևույթ: Բայց ինձ անչափ զարմացրեց, որ նախագահն իր հրաժեշտի խոսքում նրման դեպքերում ընդունված զղջման փոխարեն բոլոր մահացու մեղքերի մեջ մեղադրեց այսպես կոչված «պատերազմի կուսակցությանը»: Իմ խորին համոզմամբ (ես այդ մասին գիտեմ ոչ ուրիշների խոսքերից), Հայաստանում չկա և չի կարող լինել «պատերազմի կուսակցություն», հատկապես եթե դրա տակ ենթադրվում է Հայաստանի և Արցախի ժողովրդական բանակի ղեկավարությունը, որի շնորհիվ 1994 թ. մայիսից տարածաշրջանում խաղաղություն է հաստատվել: Այնպես որ, խոսքն ավելի շուտ «խաղաղության կուսակցության» մասին է:

Իրավունք չունենալով միջամտել անկախ Հայաստանի ներքին գործերին, ես այդուհանդերձ, ինձ թույլ տվեցի Հայաստանի Հանրապետության ուժային կառույցների նախարարներին ողջունել, որ նման ծանր ժամանակներում և ներքին բարդ իրավիճակներում բոլոր ճակատագրական հարցերը լուծվում են կայունության և հաշտության պայմաններում: Դրա վկայությունը Հայաստանի նախագահի հրաժարականն է:

Հենց այս հանգամանքը վկայում է, որ մենք գործ ունենք խիզախ և իմաստուն մարդկանց հետ, որոնք կարողանում են պաշտպանել խաղաղությունը:

Ինչպես հայտնի է, աշխարհում խիզախության լինելու հարցն ամեն ոք ինքն է լուծում: Հայաստանում և Արցախում, ինչպես տեսնում ենք, այդ հարցը լուծվում է պատվով և արժանապատվությամբ:

Գեներալ-լեյտենանտ
Ալեքսանդր ԼԵԲԵԴ
Մոսկվա

Ռոբերտ Քոչարյան.

Հայաստանում արտառոց ոչինչ չի կատարվել...

Առաջինը՝ պետական բոլոր մարմիններն այսօր շարունակում են աշխատանքները նույն ռեժիմով և բոլոր մարմիններն իրականացնում են այսօր իրենց խնդիրները: Ուրեմն ժողովուրդը կարող է լինել հանգիստ և մարդիկ կարող են զբաղվել իրենց գործով:

Երկրորդ՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված ժամկետներում անպայման կկազմակերպվեն նոր նախագահական ընտրություններ և կարող եմ վստահ ասել, թե կերաշխավորենք, որ այդ ընտրությունները լինեն ազատ և արդար: Ես համոզված եմ, որ կան այդ նախադրյալները նաև այլ ուժերի կողմից, որոնք ցանկություն ունեն մասնակցել այդ ընտրություններին և ես կարծում եմ, որ մենք հնարավորություն կունենանք պայմանավորվել որոշ սկզբունքների մասին և օգտագործել այդ նախընտրական կոմպանիան ոչ թե մեր հասարակությունը լրացուցիչ բևեռացնելու համար, այլ ընդհակառակը՝ փորձենք միավորել: Նման փորձ ունենք Ղարաբաղում, ես համոզված եմ, որ կարելի է նույն մոտեցումը ցուցաբերել նաև Հայաստանում:

Երրորդ՝ կառավարության քաղաքականությունը ժողովրդավարության սկզբունքները զարգացնելու, տնտեսական բարեփոխումները շարունակելու ուղղությամբ, դատաիրավական ողջ համակարգի բարեփոխումներն իրականացնելու ուղղությամբ մնալու են նույնը: Ես պիտի ասեմ, որ նույնիսկ այս վերջին շաբաթվա ընթացքում ոչ մի նախատեսված միջոցառում չի հետաձգվել և նույնը լինելու է նաև հետագայում: Համոզված եմ նաև, որ ԱԺ-ում ընտրություններից հետո ԱԺ-ն կշարունակի իր օրենսդրական գործունեությունը:

Չորրորդ՝ իհարկե, Հայաստանի Հանրապետությունը շարունակում է կրել իր բոլոր պարտավորությունները իր կողմից ստորագրված և վավերացված միջազգային պայմանագրերի համաձայն: Այն, ինչ կատարվեց Հայաստանում, կատարվեց Սահմանադրության շրջանակներում և ամեն ինչ գնում է իր բնական ուղիով:

Հինգերորդ՝ Հայաստանը եղել է և այսօր էլ կա Ղարաբաղի հարցի խաղաղ կարգավորման կողմնակից և Հայաստանը շարունակելու է ակտիվ մասնակցել ԵԱՀԿ-ի շրջանակներում բանակցությունների պրոցեսին: Սա իմ հստակ դիրքորոշումն է և համոզված եմ, որ դա կշարունակվի, համենայնդեպս, մինչև չընտրվի, իհարկե, նոր նախագահ: Նոր նախագահը կորոշի հետագա գործերի հերթականությունը և անհրաժեշտությունը:

Եվ վերջինը՝ ես համարում եմ, որ մենք պետք է որդեգրենք նաև պաշտոնյաների գործից հեռանալու կուլտուրա, որ ամեն անգամ իրարից բաժանվելուց հետո, ի վիճակի լինենք տեսնել լավը, փորձել հարգել իրար: Մենք ունենք բազմաթիվ օրինակներ, երբ հեռանալով իրարից, ուղղակի ձևավորվում են թշնամական հարաբերություններ: Ես կարծում եմ, որ սա ուղղակի անընդունելի տարբերակ է...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ.

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՀԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐՈՒՄ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅՈՒՄ

ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահ Խոսրով Հարությունյանը փետրվարի 12-ին այցելեց գիտությունների ազգային ակադեմիա:

ԱԺ նախագահի հանդիպումը գիտնականների հետ նպատակ ուներ անկեղծ խոսակցություն ծավալել հասարակությանը հուզող հարցերի վերաբերյալ, մտավորականների հետ քննարկել Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակն ու հնարավոր զարգացումների ընթացքը և, իհարկե, գիտության խնդիրներին առնչվող հարցերի շրջանակը:

Գիտությունների ազգային ակադեմիայի պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆադեյ Սարգսյանը շնորհավորեց Խոսրով Հարությունյանին՝ ԱԺ նախագահ ընտրվելու առթիվ, ապա ներկայացրեց ակադեմիայի ներկա կառուցվածքը, գործունեության ոլորտները, ինչպես նաև բազում չլուծված հարցերը, որոնց հիմնական մասն առնչվում են ֆինանսական խնդիրներին:

ԱԺ նախագահ Խոսրով Հարությունյանը շնորհակալություն հայտնելով հանդիպման համար, ելույթը կառուցեց երեք հիմնական հարցերի շուրջ: Խորհրդարանի նախագահը անդրադարձավ երկրի ներքաղաքական իրավիճակին: Նա կարևորեց առաջիկայում ազատ և արդար ընտրությունների անցկացումը, որից մեծապես կախված է պետության հետագա զարգացումը:

Հարցերի երկրորդ մասը վերաբերում էր խորհրդարանին: ԱԺ նախագահը գոհունակություն հայտնեց, որ Ազգային ժողովում ներկայացված բոլոր քաղաքական ուժերն այսօր շարունակում են խորհրդարանական գործունեությունը: ԱԺ նախագահն ընդգծեց պետական ծառայողի մասին օրենքի ընդունումը, որը հնարավորություն կընձեռեր քաղաքական ցնցումներից զերծ պահել պետական ծառայության մեջ ներգրավված մասնագետներին: Նա նշեց նաև ընտրական համակարգերի զարգացման անհրաժեշտությունը՝ այդ տեսանկյունից ներկայացնելով խորհրդարանի առաջիկա անելիքները: ԱԺ նախագահն առանձնացրեց նաև դատաիրավական համակարգի բարեփոխմանը նպատակաուղղված օրենսդրության ձևավորման հարցերը:

Ելույթի մեջ արծարծված հարցերի հաջորդ շրջանակը վերաբերում էր գիտության բնագավառին: Խոսրով Հարությունյանը, ըստ էության, անկատար համարեց գիտության համակարգի կառավարման ձևը: Նա նշեց, որ հստակեցման կարիք ունեն ակադեմիական համակարգի ինստիտուտների, գիտակրթական հաստատությունների և նախարարության փոխհարաբերությունները: Այդ առնչությամբ ԱԺ նախագահը կարևորեց գիտության մասին օրենքի ընդունումը:

Այնուհետև բարձրացված հարցերի վերաբերյալ իրենց տեսակետները արտահայտեցին ակադեմիայի անդամները: Նրանք գոհունակություն հայտնեցին սկզբունքային մի շարք հարցերի կապակցությամբ ԱԺ նախագահի ներկայացրած դիրքորոշման առթիվ և նրա ընտրությունը խորհրդարանի նախագահի պաշտոնում գնահատեցին քաղաքական ուժերի համագործակցության լավագույն դրսևորում: Անդրադառնալով գիտության խնդիրներին, ակադեմիայի անդամներն առանձնացրեցին համակարգի կառավարման և ֆինանսավորման հարցերը:

ԱԺ մամուլի ծառայություն

Նախագահությունը քննարկեց

Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահության հերթական նիստը, որ վարում էր ԳԱԱ պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Ֆադեյ Սարգսյանը, լսեց «Մեխանիկայի ինստիտուտի 1993—97 թթ. գործունեության մասին» հարցը (զեկուցող՝ ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Լենսեր Աղալովյան): Քննարկմանը մասնակցեցին ակադեմիկոսներ Ալպիկ Մկրտչյանը, Յուրի Սարգսյանը, Ռադիկ Մարտիրոսյանը, Յուրի Շուքուրյանը: Նախագահությունը դրական գնահատեց մեխանիկայի ինստիտուտի գործունեությունը և ընդունեց ընդարձակ որոշում:

Արդեն երրորդ անգամ, Միավորված ազգերի կազմակերպության «Մարդկային զարգացման ծրագրի» շրջանակներում, Հայաստանը, այլ երկրների թվում, պատրաստում և ՄԱԿ է ներկայացնում «Մարդկային զարգացման զեկույց», որի թեման այս անգամ սոցիալական համագործակցության պրոբլեմն էր:

Զեկույցը պատրաստել է հայ գիտնականների և քաղաքագետների խումբը՝ ակադեմիայի փիլիսոփայության և իրավունքի ինստիտուտի տնօրեն Գևորգ Պողոսյանի ղեկավարությամբ:

Նախագահության օրակարգի հաջորդ հարցը նվիրված էր այս հարցին:

ԳԱԱ նախագահությունը լսեց և ի գիտություն ընդունեց Գ. Պողոսյանի «Մարդկային զարգացման միտումները Հայաստանում (սոցիոլոգիական վերլուծություն)» զեկուցումը:

Թուրքմենչայի պայմանագրի 170-ամյակը

(Սկիզբը՝ նախորդ համարում)

— Ի՞նչ է մտածում Պասկևիչը, մի՞թե Մակուն պետք է վերադարձնի պարսիկներին,— վրդովված Ներսեսը հարցնում էր Կրասովսկուն:

Պատերազմների մեջ կոփված գեներալ Կրասովսկին ուշադրությամբ լսում էր Ներսեսին և համաձայնվեց նրա հետ, որ Մակուն ունի նպաստավոր դիրք, որը պարսիկները կօգտագործեն Ռուսաստանի դեմ հարձակվելու դեպքում և կարող են հասնել հաջողության:

Կրասովսկին, ելնելով խնդրի կարևորությունից, նույնպես Մակուն պահելու մասին գրեց Պասկևիչին, ընդգծելով, որ Ռուսաստանի սահմանների վրա բնական պաշտպանական այդ կետը չի կարելի հանձնել պարսիկներին:

Մակուն, դրա հետ նաև Արարատ լեռը ռուսական սահմանում պահելու կարևորությունը փորձում էր Պասկևիչին համոզել նաև Գրիբոեդովը:

— Ալեքսանդր Սերգեևիչ,— կոպտորեն պատասխանեց Պասկևիչը,— չեմ կարծում, որ դուք մոռացել եք, որ բանակցություններում ինձ է վերապահված նորին բարձրությանը ներկայացնելու պատիվը:

— Բայց, Իվան Ֆեոդորովիչ, մեզ համար կարևոր նշանակություն ունեցող տարածքը պետք է պահել, մանավանդ, որ իմ տեղեկություններով պարսիկները հաշտվել են դրա հետ:

— Ռուսաստանի կայսրությունը անծայրածիր է: Եվ մեզ համար այդ փոքրիկ հողակտորից հրաժարվելը ոչ մի հետևանք չի կարող ունենալ: Վերջին հաշվով, մենք դառնում ենք Պարսկաստանի հարևանը, նրա սահմանակիցը:

Գրիբոեդովը փորձեց առարկել Պասկևիչի քննադատությանը չդիմացող փաստարկը, բայց գեներալը կոպտորեն ասաց.

— Ալեքսանդր Սերգեևիչ, հիշեք վերջապես, դուք ընդամենը խորհրդական եք: Այստեղ ամեն ինչի որոշողը ես եմ:

...Իրականում Աբաս Միրզան գտել էր Պասկևիչի թույլ տեղը: Նա բավարարել էր Պասկևիչի ընչաքաղցությունը, դիմելով հին ու փորձված միջոցին: Իսկ խարդախ ու խորամանկ Պասկևիչն էլ իր կոպիտ վարվելակերպով ձգտում էր կոծկել Մակուն պարսիկներին զիջելու իրական պատճառը...

ՀԱՅՈՑ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԻՐԸ

Թուրքմենչայի պայմանագրով Արևելյան Հայաստանը միացվեց Ռուսաստանին: Այս փաստը մեծագույն իրադարձություն էր: Այն ալեկոծեց հայ հասարակական-քաղաքական միտքը: Բոլորը բուռն կերպով քննարկում էին հայոց ապագա ճակատագիրը:

Ինչպիսի՞ն պետք է լիներ այն:

Բնական էր, որ այս հարցի պատասխանը շատերը սպասում էին ստանալ Ներսես Աշտարակեցուց, որը իր գործունեությամբ դարձել էր հայոց ինքնավարության բաղձանքների գլխավոր գաղափարակիրը և դրա իրականացման ջատագովը:

Ներսեսը նոր էր ստանձնել Երևանի ժամանակավոր վարչության անդամի պարտականությունները, երբ գնդապետ Լազարյանից ստացավ մի հետաքրքիր լուր: Հովսեփ Արղությանի թոռը պապի թղթերի մեջ գտել էր մի փաստաթուղթ, որը կոչվում էր «Կերպ դաշնագրության ի մեջ երկուց ազգաց՝ հայոց և ռուսաց»: Արղությանի թոռը այդ թղթի մասին տեղեկացնում է Խաչատուր Լազարյանին:

— Հանգուցյալ պապիս ձեռքով գրված այս թուղթը չափազանց ուշագրավ է, հանգամանքներին նայելով, նրա մեջ խոսվում է թագավորության մասին, որի ընտրությունը թողնվում է գերիմաստ թագուհու կամքին (նկատի ունի Եկատերինա երկրորդին): Ես ենթադրում եմ, որ այդ գաղափարը պետք է ծնված լինի իշխան Պոտյոմկինի գիգանտ մտքից: Այժմ առիթ կա վերականգնելու, կռահեցեք իմ եզրափակումը հանգամանքներին նայելով: Դուք պետք է բոլորը մոտիկից իմանաք, թե ինչպիսի ուղղություն կտա կառավարությունը Հյուսիսային Հայաստանին:

Ահա, Խ. Լազարյանն էլ իր ազգականի միջոցով Ներսես Աշտարակեցուն էր հայտնել Արղությանի թղթերի մեջ գտնըված պայմանագրի նախագծի մասին: Լազարյանը նաև Ներսեսին հայտնում էր, որ Պետերբուրգի իրեն հայտնի գործիչները աշխատում են այդ ուղղությամբ:

Ներսես Աշտարակեցին վաղուց էր փայփայում Ռուսաստանի հովանավորությամբ Հայաստանում ինքնավար իշխանություն ստեղծելու միտքը: Ճիշտ է, նա այդ մասին ոչ մեկի հետ չէր խոսել, բայց իր ամբողջ գործունեությունը տանում էր այդ ուղղությամբ:

Տեղեկանալով Արղությանի ձեռքով գրված թղթի մասին, Ներսեսը հարկ համարեց խորհրդակցել Կրասովսկու հետ:

— Այդ նախագծով պետք էր Ռուսաստանի հովանու ներքո վերականգնվեր Հայաստանի թագավորությունը,— ավարտեց իր խոսքը Ներսեսը:

Այդ նույն ժամանակ էլ ցարի հրամանով ստեղծվել էր հատուկ կոմիտե, որը պետք է զբաղվեր այն հարցով, թե խանական կարգերի փոխարեն գրավված տարածքներում ինչ պետք է ստեղծել: Ահա, այս հատուկ կոմիտեն էլ մեծապես խանգարեց հայ գործիչների ներկայացրած ծրագրի իրականացմանը: Սակայն, այնուամենայնիվ, հայ գործիչների ծրագիրը անհետևանք չմնաց...

ՆՈՐԻՑ ՀՆՉՈՒՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՆՈՒՆԸ

Ցարի ստեղծած հատուկ կոմիտեն, որի անդամները ոչ մի գաղափար չունեին հայերի ու Հայաստանի մասին, ներկայացրեց մի նախագիծ, որտեղ խոսք էր գնում «Երևանի պրովինցիա» ստեղծելու մասին: Այս առաջարկությունը բնավ էլ չէր արտահայտում հայ ժողովրդի դարավոր երազանքը:

Ահա, այս ժամանակ էլ Գրիբոեդովը Պետերբուրգ հասցրեց Թուրքմենչայի պայմանագիրը: 1828 թ. մարտի 16-ին արտաքին գործերի նախարար Նեսելրոդը Պասկևիչին հայտնելով պայմանագրի ստացման մասին, գրում էր, որ «Գրիբոեդովը պարգևատրված է իր ծառայության համապատասխան և ես համոզված եմ, որ առաջիկայում նա մեզ շատ օգտակար կլինի Պարսկաստանի գործերում»:

Գրիբոեդովին Պետերբուրգում ընդունեցին մեծ պատվով: Նիկոլայ Առաջինը նրան պարգևատրեց ադամանդներով զարդարված ԱՆՆԱՅԻ շքանշանով ու 4000 ոսկով: Գրիբոեդովին շնորհվեց պետական խորհրդականի աստիճան:

Այս հանգամանքն էլ պարտադիր դարձրեց Գրիբոեդովի մասնակցությունը Ռուսաստանի տիրապետության տակ անցած տարածքների անվանակոչության քննարկմանը: Հատուկ կոմիտեի անդամները խորհրդակցեցին Գրիբոեդովի հետ:

— Հայերի վաղուցվա երազանքն է եղել վերականգնել Հայաստան անունը, որը ջնջել են պարսիկներն ու թուրքերը և մենք պետք է հաշվի առնենք այդ հանգամանքը:

Հատուկ կոմիտեի անդամները Գրիբոեդովի հետ երկար քննեցին այդ կարևոր ու նուրբ հարցը: Գրիբոեդովը հարկադրված էր նրանց համար պատմական էքսկուրս կատարել, հիշել Պետրոս Մեծի, Եկատերինա Երկրորդի, Պավել Առաջինի և վերջապես Ալեքսանդր Առաջինի հայտնի հրովարտակները, որոնցով հայերին խոստացվել էին նրանց ազատագրելու և Հայաստանը վերականգնելու մասին:

— Հայ ժողովուրդը միշտ հավատացել է Ռուսաստանին, ամեն կերպ նպաստել է մեր հաջողություններին: Իսկ հիմա, երբ հայերը ազատագրըվել են և եկել է մեր կայսերի տված խոստումների կատարման ժամանակը, մենք ըսկսել ենք տարակուսել: Ես կարծում եմ արդարացի չի լինի այդպիսի մոտեցումը,— եզրափակեց Գրիբոեդովը:

Պասկևիչի համառության ու անբարյացակամության պատճառով Գրիբոեդովին չէր հաջողվել Հայաստան անունը մտցնել Թուրքմենչայի հաշտության պայմանագրի մեջ: Այժմ Պետերբուրգում դա մասամբ հաջողվեց իրականացնել: Գրիբոեդովի ջանքերով Պարսկաստանից գրավված տարածքները ստացան «Հայկական մարզ» անվանումը, որը և արժանացավ Նիկոլայ Առաջինի հավանությանը:

Գոհ էր Գրիբոեդովը: Գոհ էր, որովհետև այդ կերպով կատարել էր հայ ժողովրդի իղձերն արտահայտող Ներսես Աշտարակեցու խնդրանքը:

1828 թ. մարտի 21-ին ստորագրվեց մի հրամանագիր, որտեղ ասվում էր. «Պարսկաստանի հետ կնքված դաշնագրի համաձայն, հրամայում եմ Պարսկաստանից Ռուսաստանին միացված Երևանի և Նախիջևանի խանություններն այսուհետև բոլոր գործերում անվանել հայկական մարզ և այն մտցնել մեր տիտղոսի մեջ»:

Այս հրամանագրի համաձայն, Երևանի ժամանակավոր վարչության փոխարեն ձևավորվեց Հայկական մարզի վարչություն:

Այսուհետև ցարի բազմաթիվ տիտղոսներին ա վ ե լ ա ց ա վ «Հայկական մարզի թագավոր» կոչումը, որն այն ժամանակ թարգմանվում էր՝ «Հայոց աշխարհի թագավոր»:

Ահա, այսպես, Հայկական մարզի ստեղծումով վերականգնվեց Հայաստան անունը, որը դարեր ի վեր պարսկա-թուրքական զավթիչների կամքով մոռացության էր տըրվել և փոխարինվել հայության ոգուն խորթ անվանումներով:

Ճիշտ է, Հայկական մարզի ստեղծումով Նիկոլայ Առաջինը չիրականացրեց հայ ազատագրական շարժման գործիչների երազանքը, բայց կատարվածի նշանակությունն էլ չէր կարելի անտեսել: Եվ պատահական չէ, որ Խ. Աբովյանը նույնպես ոգևորվել էր կատարվածով:

Իսկ գլխավոր գործիչը՝ Ներսես Աշտարակեցին, դիմում հղեց աշխարհի բոլոր կողմերում ապրող հայերին, նրանց կոչ անելով.

— Եկեք, հավաքվեք Հայաստան երկրում, ուր մի ժամանակ հայոց թագավորություն կար և ուր այժմ ռուսների ձեռքով նորից հաստատվել է ազատությունը:

Իր կոչը Ներսեսն ավարտում էր հետևյալ խոսքերով. «Հայաստանի պարսկական մասի ազատությունը իրականացած վերջացած է և մնում է այնուհետև օսմանյան բռնակալության տակ եղած հայերի հարցը, եթե օսմանյան սուլթանները չմեղմացնեն իրենց բռնավոր կառավարությունն արդար օրենքներով և թագավորավայել գթությամբ ու ողորմությամբ»:

Վլադիմիր ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ
«Արարատը պետք է լինի Երևանի կողմը...» փաստագրական անտիպ վիպակից

Հ ր ա տ ա պ

Իսկ գարունը հեռու չէ

Վերջին ժամանակներս հանրապետությունում նկատվում է ինֆեկցիոն հիվանդությունների աճ: Մեր աշխատակից Արամ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԸ դիմեց Երևանի գլխավոր վարակաբան, № 1 ինֆեկցիոն կլինիկական հիվանդանոցի տնօրեն Գարեգին ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻՆ և խնդրեց պարզաբանել այս մտահոգիչ երևույթի պատճառները:

— Ժամանակին կար այնպիսի կարծիք, որ բոլոր ինֆեկցիաները կարելի է կանոնավորել և վերացնել: Սակայն ստացվեց այնպես, որ տարեցտարի ինֆեկցիաներն ավելացան: Առաջ եկան նոր հիվանդություններ, անգամ՝ մինչև այդ չգրանցված ինֆեկցիաներ: Եղավ մի ժամանակ, որ մեզ մոտ դողէրոցքը (մալարիան) վերացել էր, բայց այսօր մեծ թիվ են կազմում տեղական և ոչ տեղական դողէրոցքով վարակվածները:

Ինֆեկցիոն հիվանդությունների տարածման հարցում պետք է տարբերել երկու կարևոր հանգամանք: Նախ՝ վարակի աղբյուրների հավանականության մեծացումը և ապա, որը պակաս կարևոր չէ, մարդկանց անձնական հիգիենան և ինքնազգուշացումը: Այս հարցում չկան երկրորդական հարցեր, անհրաժեշտ է ունենալ ջուր՝ մթերքը մի քանի անգամ լվանալու համար, բարձրացնել կենցաղային կուլտուրան, որը մեզ մոտ շատ ցածր է:

Սովորական աղիքային հիվանդությունները, որով այդքան հարուստ է մեր հանրապետությունը, հիմնականում պայմանավորված է կենցաղային ցածր կուլտուրայով: Բացի այդ, շատ թերություններ ունեն բուժաշխատողները: Հեպատիտ B հիվանդությունը մեծ մասամբ տարածվում է բժիշկների մեղքով, որովհետև հաճախ ատամնաբուժական պոլիկլինիկաներում, ծննդատներում, վիրաբուժական բաժանմունքներում բժշկական գործիքների ախտահանումը լավ չի կատարվում: Բուժհիմնարկներում (նաև տներում) մեկ ներարկիչով, մի անգամ միայն եռացնելով, առանց ախտահանելու ներարկումներ են արվում տարբեր մարդկանց: Այդ ամենի հետևանքով հեպատիտ B-ն շարունակում է աճել և այսօր նույնիսկ գրանցվում է հեպատիտ C: Սրանք տարբեր հիվանդություններ են, որոնք առաջացնում են լյարդի խրոնիկական հիվանդություն: Հայաստանի օրենքներով խրոնիկական հեպատիտով հիվանդները արդեն համարվում են երկրորդ կարգի հաշմանդամներ:

Այսօր պետք է շատ զգույշ լինել նոր ինֆեկցիաներից՝ այդ թվում և սպիդից: Տեղական սպիդ մենք չունենք: Բայց անցյալ տարի մեր հիվանդանոցում թերվարակամերժությունից (սպիդ) բերովի երկու մահ եղավ: Մեկը Մոսկվայում էր վարակվել, իսկ երկրորդը՝ Սոչիում:

Կրկնում եմ, պետք է շատ զգույշ լինել, որովհետև այսպես կոչված «քաղաքակրթության» տարածման, սահմանները բացվելու, արտասահմանի հետ կապերի ծավալման հետևանքով հիմա մեզ մոտ շատ դժվար է հսկողության իրականացումը, ժողովուրդը ինքը պետք է հսկի իրեն, ունենա իր վարվելակերպը:

Աղիքային ինֆեկցիաների համար շատ կարևոր նշանակություն ունի մեր քաղաքի կոմունիկացիաների՝ ջրմուղի և կոյուղու վիճակը: Քաղաքի տարբեր շրջաններում վթարներ են լինում՝ կոյուղու ջրերը մտնում են խմելու ջրի խողովակների մեջ: Սրա մասին պետք է լրջորեն մտածեն Հայաստանի կոմունալ և ստորգետնյա կոմունիկացիաների ծառայությունները: Եվ անշուշտ, պետք է զգոն լինեն բժիշկները, քանի որ ամենևին չի բացառվում, որ մի օր ինֆեկցիայի շատ մեծ բռնկում կլինի, և մենք կգրանցենք վաղուց մոռացված ինֆեկցիաները, այդ թվում և ժանտախտը, որի հարուցիչը արդեն երևացել է Երևանյան լճում:

Բոլորն էլ գիտեն, որ շատ և շատ սննդամթերքներ, որոնց վաճառքը արգելված է Եվրամիության երկրներում, հսկայական քանակությամբ ներմուծվում են երրորդ աշխարհի երկրներ: Իսկ մեր հանրապետությունը երրորդ աշխարհից էլ վատ վիճակում է: Ուզում եմ խոսել նաև «սնիկերսների» մասին: Եթե դրանց վրա կա Ե—322 նշանը, ապա նշանակում է, որ այդ սնիկերսը իրենց մոտ չեն ուտում, քանի որ հարուստ է ալերգեններով: Իսկ մեզ մոտ ամենատարածվածներից է:

Հայաստանի ստանդարտների պետական կոմիտեն չըպետք է թույլ տա այդ մթերքների ներկրումը հանրապետություն: Սակայն այդ վնասակար սնունդը ազատորեն ներմուծվում է և վաճառվում: Այսինքն, մենք կամովին հիվանդացնում ենք մեր ժողովրդին:

Շատ կան վարակիչ հիվանդություններ, որոնցից ժողովուրդը կարող է խուսափել, այդ թվում՝ աղիքային ինֆեկցիաները: Ջրային ինֆեկցիաների բռնկումների ժամանակ պետք է անպայման եռացրած ջուր օգտագործել: Պետք է պահպանել անձնական հիգիենայի կանոնները, բարձրացնել կենցաղային կուլտուրան: Չէ՞ որ աղիքային ինֆեկցիաները այդպես էլ կոչվում են՝ կեղտոտ ձեռքերի հիվանդություն:

Դրա համար պետք է ունենալ մշտական ջուր, օճառ և լվացվելու ցանկություն: Պետք է օգտագործել համապատասխան մշակման ենթարկված մթերքներ, եթե դրանք պահանջում են պարտադիր ջերմային մշակում: Մեզ մոտ ամենուր վաճառվում է աղացած միս, որը երկու ժամից ավել պահել չի կարելի, որովհետև դրա մեջ կան և շատ լավ աճում են սալմոնելաները: Եթե ջերմային լավ մշակում չլինի, տարբեր ինֆեկցիաներով հիվանդանալը անխուսափելի է:

Հիմա ձմեռ է, բայց գարունը հեռու չէ: Գարնան հետ աշխուժանում է փողոցային, ճանապարհային առևտուրը, աշխուժանում են նաև մանրէներն ու հարուցիչները: Մեր դիրքորոշումը պարզ է, միանշանակ՝ չի կարելի թույլ տալ, որ շուտ փչացող մթերքները՝ միս, պանիր, կարագ, հավ, ձուկ, էլ չենք ասում՝ աղացած միս, վաճառվեն մայթերին, փոշու ու կեղտի մեջ, ոչ սանիտարական պայմաններում: Բայց մենք, բժիշկներս, կարող ենք միայն ահազանգել, զգուշացնել: Արգելել կարող են միայն իշխանությունները, տարածքային մարմինները: Նրանց էլ ուղղում ենք մեր խոսքը:

— Նաև՝ մենք, քանի որ «Գիտություն» թերթը մեկ անգամ չէ, որ անդրադառնում է վարակիչ հիվանդություններից պաշտպանվելու, խուսափելու հարցին, որպես մեր ժողովրդի առողջության ու ապագայի կարևոր պայմանի:

Սպասենք հրատապ և խելացի քայլերի. գարունը, իրոք, հեռու չէ:

ՔՆՆԱՐԿՄԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

Օբյեկտիվ մաթեմատիկա. հեղաշրջո՞ւմ գիտության մեջ

Այս հոդվածում իրերը կոչվում են իրենց անուններով՝ հնարավոր թյուրիմացությունները բացառելու նպատակով: 1982 թ. Երևանում հայտնաբերվել է օբյեկտիվ մաթեմատիկան (կարճ՝ ՕՄ-ն), որն ի տարբերություն վերացական մաթեմատիկայի, ծնվում է ոչ թե մարդու կողմից հորինված «ուղիղ գիծ» և «հարթություն» անվերջ գաղափարներից, այլ բնության մեջ գոյություն ունեցող «շրջանագիծ» և «սֆերա» օբյեկտներից: Ինչպես մաթեմատիկան, այնպես էլ ՕՄ-ն սկսվում են պոստուլատներից: Սակայն ՕՄ-ի պոստուլատները վերացական աքսիոմներ (վարկածներ) չեն, այլ բնության պարզագույն օրենքներ են, որոնց ճշտությունը կարելի է ստուգել փորձով: Օրինակ՝ ՕՄ-ի առաջին պոստուլատը հետևյալն է. «Կարկինի օգնությամբ սֆերայի վրա գծված յուրաքանչյուր շրջանագիծ ունի 2 կենտրոն, որոնք կոչվում են իրար նկատմամբ հակադիր կետեր»: Այստեղ ամենազարմանալին այն է, որ ընդամենը հինգ այդպիսի նախնական օրենքի օգնությամբ կարելի է տրամաբանորեն շարադրել ամբողջ ՕՄ-ն: Համեմատելու համար հիշենք, որ միայն Էվկլիդյան երկրաչափությունը շարադրելու համար անհրաժեշտ է մոտ 20 աքսիոմ:

Մաթեմատիկայի և ՕՄ-ի միջև կա զարմանալի մի կապ, որը անմիջապես տալիս է մաթեմատիկայի բոլոր սկզբունքային (փիլիսոփայական) հարցերի պատասխանը և ապացուցում է, որ ՕՄ-ն շատ ավելի հարուստ և կատարյալ տեսություն է, քան մաթեմատիկան: Այդ կապը հետևյալն է, եթե հարթության վրա կառուցենք ամբողջ մաթեմատիկան և ստերեոգրաֆիկ պրոեկցիայի օգնությամբ հարթությունը պրոեկտենք սֆերայի վրա, ապա մաթեմատիկան կգա սֆերայի վրա մի նոր տեսության, որը ՕՄ-ում կոչվում է նախամաթեմատիկա: Այսինքն՝ մաթեմատիկայում հայտնի յուրաքանչյուր աքսիոմ նախամաթեմատիկայում դառնում է բնության օրենք, որի ապացույցը տրվում է ՕՄ-ի նույն 5 պարզագույն օրենքների (պոստուլատների) օգնությամբ: Նույնը ճիշտ է մաթեմատիկայի բոլոր թեորեմների համար: Այս փաստը լուրջ հարված է հասցնում աքսիոմատիկ մեթոդին և հետևաբար՝ ամբողջ մաթեմատիկային: Վերացական մաթեմատիկայի բոլոր աքսիոմները դոգմաներ են, իսկ ինքը՝ մաթեմատիկան դոգմատիկ գիտություն է: Նախամաթեմատիկան մաթեմատիկայի օբյեկտիվ տարբերակն է, իսկ մաթեմատիկան (ինչպես կտեսնենք) անտրամաբանական ճանապարհով ծնվել է նախամաթեմատիկայից հնագույն ժամանակներում:

Հիշենք, որ հարթության վրա ինվերսիան շըրջանագծի նկատմամբ փոխմիարժեք համապատասխանություն չէ: Սակայն նախամաթեմատիկայում նույն ինվերսիան սֆերայի վրա դառնում է փոխմիարժեք: Այս արդյունքը ՕՄ-ի հիմնաքարն է, որովհետև այն թույլ է տալիս Ֆ. Կլեյնի էռլանգենյան ծրագիրը (կամ սիմետրիայի սկզբունքը) ամբողջ թափով կիրառել ՕՄ-ում: Այդ կիրառումից զուրկ է մաթեմատիկան: Հայտնի է, որ մաթեմատիկայում իշխում է «թիվն ամեն ինչ է» շատ մեծամիտ կարգախոսը: ՕՄ-ում գործում է շատ ավելի ընդհանուր և իմաստուն «սիմետրիան ամեն ինչ է» կարգախոսը, որը կիրառվում է նաև ամբողջ բնագիտության մեջ: Հենց այստեղ մաթեմատիկական անալիզի մասնագետը խիստ կզարմանա, եթե իմանա, թե ինչպես նախամաթեմատիկայում սիմետրիաների օգնությամբ կարելի է ապացուցել անալիզի բոլոր թեորեմները առանց «թիվ» գաղափարի և «անվերջ փոքրի» առասպելի: ՕՄ-ում նույն ապացույցները բերում են այնպիսի արդյունքների, որոնց մասին այդ մասնագետը ոչինչ չգիտի: Վերջապես մաթեմատիկոսը և բնագետը պետք է հասկանան, որ մաթեմատիկան սուբյեկտիվ գիտություն է, որը ժամանակին հորինվել է հողագործին և շինարարին օգնելու նպատակով: Այդ մաթեմատիկայից կարող է օգտվել ոչ թե բնագետը այլ ինժեները: Բնագետը պետք է օգտվի ՕՄ-ից:

ՕՄ-ն այնքան պարզ տեսություն է, որ նրա դասավանդումը կարելի է սկսել դպրոցի առաջին դասարանից, թվաբանության հետ միասին: Մտածող մարդուն շոկի մեջ է գցում այն փաստը, որ մինչև հիմա մաթեմատիկայի հանճարները չեն տեսել, որ ակտուալ անվերջությունը (կարճ՝ ԱԱ-ը) մարդու հիվանդ երևակայության պտուղ է: Նրանք համոզված են եղել, որ ԱԱ-ը մարդու տրամաբանության մեջ անխուսափելի չարիք է, որից հրաժարվել հնարավոր չէ: «Անվերջությունը մարդու բոլոր մտքերը կործանող փոթորիկ է» (Լագրանժ): Ես այս հոդվածում կաշխատեմ ապացուցել, որ մարդու տրամաբանությունը, ՕՄ-ն, կենդանի և անկենդան ամբողջ բնությունը, ինչպես նաև ամբողջ տիեզերքը ԱԱ-ն կարիքը չունեն: Մինչև հիմա մարդը կարծել է, թե մաթեմատիկան խիստ տրամաբանական համակարգ է, իսկ բնությունը քաոս է, որովհետև չի ենթարկվում այդ համակարգին: ՕՄ-ն հայտնաբերելուց հետո ստացվում է ճիշտ հակառակը՝ բնությունը խիստ տրամաբանական համակարգ է, իսկ «մաթեմատիկան Աստծու կողմից մարդուն ուղարկված ցնորք է» (Ուայտխեդ): Այդ ցնորքը ունի սատանայական ծագում և այստեղ Աստվածը ոչ մի մեղք չունի:

Նախամաթեմատիկան ՕՄ-ի մասնավոր դեպքն է, որովհետև նա սֆերայի վրա ունի մի յուրահատուկ կետ, որը հարթության բոլոր անվերջ հեռու կետերի ստերեոգրաֆիկ պրոեկցիան է: ՕՄ-ն ընդհանուր դեպքում այդպիսի յուրահատուկ կետի կարիքը չունի: Նախամաթեմատիկան այնքան պարզ տեսություն է, որ լրիվ մատչելի է նույնիսկ մաթեմատիկայից անտեղյակ երեխայի համար: Բանն այն է, որ վերևում նկարագրված մաթեմատիկայից նախամաթեմատիկային անցնելու գործընթացը հակադարձելի է: Այսինքն՝ կարելի է նախապես հորինել բնության մեջ իրական թվացող ուղիղ գիծ և հարթություն անվերջ գաղափարները և ստերեոգրաֆիկ պրոեկցիան կիրառել հակառակ ուղղությամբ՝ նախամաթեմատիկայից դեպի մաթեմատիկա: Սակայն մինչև հիմա մենք չգիտենք՝ ինչ է մաթեմատիկան, իսկ նախամաթեմատիկան (ինչպես նաև ՕՄ-ն) բնությունից ծնված պարզ գիտություններ են: Հետևաբար, մինչև հիմա սկզբունքային պրոբլեմ հանդիսացող մաթեմատիկայի ծագման հարցը ունի միայն մեկ պատասխան: Ահա այդ պատասխանը՝ մաթեմատիկան ծնվել է բնության մեջ գոյություն ունեցող նախամաթեմատիկայից: Առանց ՕՄ-ի նախամաթեմատիկա լինել չէր կարող և առանց նախամաթեմատիկայի մաթեմատիկա լինել չէր կարող: Սակայն այդ ծնունդը օրինական և տրամաբանական կոչվել չի կարող, որովհետև մարդը այստեղ թույլ է տվել մտքի հանցագործ կամայականություն, երբ շրջանագիծ և սֆերա պարզ օբյեկտները փոխարինել է մարդու ուղեղի համար անմատչելի ուղիղ գիծ և հարթություն գաղափարներով: Այսինքն՝ մաթեմատիկան ի սկզբանե կտրված է եղել բնությունից: Այս կամայականությունը (որը անխուսափելի է դարձնում ԱԱ-ն գաղափարը) մարդը թույլ է տվել Արիստոտելից շատ հազարամյակներ առաջ: Չի բացառվում, որ մաթեմատիկայի նախահայրը դիտավորյալ է հորինել ԱԱ-ն մարդու միտքը խճողելու նպատակով: Մաթեմատիկան նախամաթեմատիկայի խեղված տարբերակն է:

Այս ապացույցը ինձ թույլ է տալիս հայտարարել, որ մեր մաթեմատիկայի անհայտ նախահայրը անտրամաբանական և բռնի ձևով մարդու ուղեղի մեջ է մտցրել ԱԱ-ն հրեշավոր գաղափարը և դաժանորեն խաբել է իրենից հետո եկող բոլոր սերունդներին: ԱԱ-ն մտքի մեծագույն աղետ է, որը իմաստուն բնությունը դարձրել է մարդու ուղեղի համար անմատչելի: Մարդկային ցեղի բոլոր մեղքերը և տառապանքները բնությունը ճիշտ չհասկանալու հետևանք են: Այն փաստը, որ ամբողջ ՕՄ-ն կարելի է խիստ տրամաբանորեն շարադրել ընդամենը հինգ պոստուլատի օգնությամբ, նոր լույս է սփռում հաշվողական տեխնիկայի առաջ կանգնած պրոբլեմների վրա: Ես այդ մասին այստեղ չեմ խոսի: Ես չեմ խոսի նաև առաջին հայացքից ֆանտաստիկ թվացող այն կապի մասին, որը գոյություն ունի կրոնի և ՕՄ-ի միջև: Այդ կապը բերում է այն հաստատ համոզմանը, որ Սուրբ Գիրքը կարելի է ճիշտ հասկանալ միայն ՕՄ-ով վերազինվելուց հետո, որը աստվածաբանների

Երևանում կնշվի Յոհաննես Լեփսիուսի ծննդյան 140-ամյակը

Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահությունը օրերս որոշում ընդունեց 1998 թվականին Երևանում նշել հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ Յոհաննես Լեփսիուսի ծննդյան 140-ամյակը: Ստեղծվել է Յ. Լեփսիուսի հիշատակին նվիրված միջոցառումների կազմակերպման հանձնաժողով ակադեմիայի փոխպրեզիդենտ Գ. Սարգսյանի գլխավորությամբ: Մեր թղթակիցը հանդիպում ունեցավ հանձնաժողովի փոխնախագահ, Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն Լավրենտի Բարսեղյանի հետ:

— Խնդրում եմ մի քանի խոսք Յոհաննես Լեփսիուսի մասին.

— Յոհաննես Լեփսիուսը գերմանացի հասարակական գործիչ էր, աստվածաբանության դոկտոր: 1896 թվականին շրջել է Փոքր Ասիայում 1894—1896 թթ. հայկական կոտորածների ականատեսներից վկայություններ է հավաքել և փորձել է օգնություն ցույց տալ հայերին: 1896-ին սկսել է գերմանական մամուլում հրապարակել «Ճշմարտությունը Հայաստանի մասին» հոդվածների շարքը, որոնք դարձան հետագայում նրա կողմից հրատարակած «Հայաստանը և Եվրոպան» աշխատության հիմքը: Այդ գիրքը երկու տարում յոթ անգամ հրատարակվեց գերմաներեն, անգլերեն ու ֆրանսերեն լեզուներով և զգալի դեր խաղաց միջազգային հանրության կարծիքը հայերի օգտին տրամադրելու գործում: Ձեռնարկել է հայ բնակչության և հայ փախստականների համար որբանոցներ, դպրոցներ, հիվանդանոցներ և արտադրական ձեռնարկություններ կառուցելու համար միջոցներ հայթայթելու գործը: 1914-ին նրա նախաձեռնությամբ ստեղծվել է գերմանա-հայկական ընկերությունը, որի նախագահն էր մինչև իր մահը:

1915 թվականի հուլիսին, երբ մեծ թափով իրականացվում էին հայերի ջարդերը և տեղահանությունը, հանդիպեց Էնվերի հետ և պահանջեց դադարեցնել ցեղասպանությունը: 1916 թվականին լույս տեսավ նրա «Տեղեկագիր հայ ժողովրդի կացության մասին Թուրքիայում» գիրքը, որը 1919-ին վերահրատարակվեց «Հայ ժողովրդի մահը» վերնագրով: Նույն տարում լույս տեսավ նրա «Գերմանիան և Հայաստանը 1914—1918-ին» փաստաթղթերի ժողովածուն: 1921 թվականին նա երիտթուրքերին մերկացնող ճառով ելույթ ունեցավ Սողոմոն Թեհլերյանի դատավարության ժամանակ:

— Ի՞նչ միջոցառումներ են նախատեսվում իրականացնել Յ. Լեփսիուսի հիշատակը հավերժացնելու ուղղությամբ:

— Լեփսիուսի հիշատակին նվիրված միջոցառումների կազմակերպման նախաձեռնությունը պատկանում է Գերմանիայի դաշնության հանրապետության Հալլե քաղաքի Մարտին Լյութերի անվան համալսարանի համակարգում գործող Լեփսիուսի արխիվին, մասնավորապես պրոֆեսոր Հերման Գոլտցին, որը երկար տարիներ աշխատում է արխիվում պահվող փաստաթղթերի և ձեռագրերի ուսումնասիրման ու հրատարակման ուղղությամբ:

Գերմանական կողմը դիմել է եվրոպական մի շարք երկրների գիտնականներին մասնակցել 1998 թ. ապրիլին Երևանում Լեփսիուսի մեծարմանը նվիրված միջոցառումներին:

Ընդառաջ գնալով վերոհիշյալ առաջարկությանը մենք ևս մեր հերթին հանդես եկանք մի շարք առաջարկություններով:

Նախատեսվում է 1998 թ. ապրիլի 22-ին Երևանում հրավիրել միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված Լեփսիուսի ծննդյան 140-ամյակին՝ հայ և արտասահմանյան գիտնականների մասնակցությամբ: Ապրիլի 23-ին Ծիծեռնակաբերդում Հայոց ցեղասպանության թանգարանում տեղի կունենա Լեփսիուսի արխիվում պահվող նյութերի կրկնօրինակների և դրանց գիտական նկարագրման ցուցակների թանգարանին ի պահ հանձնելու արարողությունը: Այդ միջոցառման շարունակությունը կկազմի Մեծ եղեռնի հուշահամալիրի մեջ մտնող հուշապատին հուշատախտակի փակցման և հուշապատի մեջ Իտալիայի Միրանո քաղաքում գտնվող Լեփսիուսի գերեզմանից վերցված մի բուռ հող պարունակող սափորի ամփոփման արարողությունը:

Երևանում կբացվի Լեփսիուսի անունը կրող փողոց: Այդ օրերին հայերեն լեզվով լույս կտեսնի Լեփսիուսի աշխատություններից մեկը և Լեփսիուսի կյանքին ու գործունեությանը նվիրված գրքույկը:

Լեփսիուսի հիշատակին նվիրված միջոցառումների կազմակերպումը մի նոր խթան կդառնա հայ և գերմանացի ժողովուրդների բարեկամության և համագործակցության զարգացման գործում:

Երկրաշարժերի կանխագուշակման և սեյսմիկ անվտանգության ապահովման հիմնահարցերը

(Սկիզբը՝ 1997 թ. №№ 20, 21, 23-ում և 1998 թ. № 1-ում)

Մեր նշած, այսպես կոչված երկրաշարժերի ներգործության սպեկտրալ եղանակը, տարբեր ձևափոխություններով այժմ ընդունված է բոլոր երկրաշարժավտանգ երկրների (այդ թվում Հայաստանի Հանրապետության) երկրաշարժակայուն շինարարության նորմերում: Բնական է, որ նշված եղանակի առանձին տարրերը պարբերաբար ճշգրտվում են տվյալ երկրի տարածքում հերթական ուժեղ երկրաշարժի գրանցումների հատուկ մշակումների, շենքերի վրա նրա թողած հետևանքների (այդ թվում նաև գործիքով չափված) և սեյսմակայունության վերաբերյալ կատարված նոր տեսական և փորձարարական ուսումնասիրություններով:

Գետնի շարժումների կինեմատիկական իրական պարամետրերի մասին ինֆորմացիայի միակ աղբյուրը գործիքային այն տվյալներն են, որոնք ստացվում են ուժեղ երկրաշարժերի գրանցումների ժամանակ: Բնական է, որ այդ պարամետրերի հուսալի վիճակագրական գնահատման և դրանց հիման վրա հուսալի երկրաշարժադիմացկուն շինությունների նախագծման ու կառուցման համար, գործիքային ինֆորմացիան պետք է հայթայթվի սեյսմավտանգ ողջ տարածքի մեծ թվով դիտակետերից տասնյակ տարիների ժամանակահատվածում: Ցավոք, ուժեղ երկրաշարժերի $M>4$ ժամանակ տարբեր գրունտային տեղամասերում գետնի և նրա վրա կառուցված տարբեր կոնստրուկտիվ լուծումներով շենքերի (տարբեր մակարդակների) արագացումները գրանցող, ժամանակակից, հուսալի, ինքնուրույն միացվող ու անջատվող աքսելերոգրաֆների ցանցի բացակայության պատճառով մեր հանրապետության տարածքի համար անցյալում այդպիսի տվյալների բանկ չի ստեղծվել: Ներկայումս նույնպես այդպիսի հուսալի ցանցի կազմակերպումը հանրապետության ողջ տարածքի համար ընթանում է շատ դանդաղ: Դրա վկայությունն է 1993 թ. Եղեգնաձորի և 1997 թ. Նոյեմբերյանի 7 բալ ուժգնության երկրաշարժերի ժամանակ ուժեղ ցնցումների ենթարկված տարածքներում, ուր մեծ քանակությամբ հին կառուցապատված շենքեր և տներ ստացել էին լուրջ վնասվածքներ, գետնի տատանումների գործիքային գրանցումների (աքսելերոգրամների) բացակայությունը: Իսկ անցյալում այդ նպատակով կազմակերպված Երևան և Գյումրի քաղաքների ինժեներասեյսմաչափիչ կայանների ցանցերը ֆինանսավորման բացակայության պատճառով գտնվում են անմխիթար վիճակում, որը լուրջ մտահոգությունների տեղիք է տալիս:

Կառույցների վարքի կանխագուշակման գործում ոչ պակաս նշանակություն ունի նաև գրունտի իրական շարժումների օրինաչափություններով ծրագրավորված գրգռումներ առաջացնող հզոր սարքերի և թրթռիչների օգնությամբ՝ «արհեստական երկրաշարժերի» եղանակների կիրառումը, որոնք հնարավորություն կտան լաբորատոր կամ իրական պայմաններում փորձարկել շինությունները՝ ընդհուպ մինչև դրանց լրիվ փլուզումները: Այս ամենի համար կպահանջվեն զգալի միջոցներ, բայց դրանք հարյուրապատիկ ավելի քիչ են, քան երկրաշարժի ժամանակի կանխագուշակման համար պահանջվող միջոցները, և մենք համոզված ենք, որ դրանք կհատուցվեն հարյուրապատիկ:

ՑԱԾՐԱՀԱՐԿ, ԹԵ՞ ԲԱՐՁՐԱՀԱՐԿ ՇԵՆՔԵՐ

Ամեն մի ավերիչ երկրաշարժից հետո կտրուկ ձևով դրվում է վիճելի մի հարց. ո՞ր շենքերն են ավելի սեյսմակայուն՝ ցածրահարկերը, թե՞ բարձրահարկերը: Սկզբունքորեն, սպասվող երկրաշարժի մասին բավարար սեյսմոլոգիական ինֆորմացիայի և ապագա շինարարության տեղամասի վերաբերյալ ճշգրիտ ինժեներա-երկրաբանական տվյալների առկայության դեպքում, կարելի է ապահովել երկու տիպի շենքերի միատեսակ բավարար հուսալիությունը: Բայց բանն այն է, որ որոշ երկրաշարժերի դեպքում, որոշ տեսակի գրունտային պայմաններում, մի դեպքում ավելի շատ տուժում են բազմահարկ շենքերը, ուրիշների դեպքում՝ ցածրահարկերը: Մեծ թվով ավերիչ երկրաշարժերի հետևանքների վերլուծությունը և սեյսմակայուն շինարարության համաշխարհային փորձը ցույց են տալիս, որ բարձրահարկ ճկուն շենքերի սեյսմակայունությունը ավելի լավ ապահովվում է դրանք ամենակարծր ապարների վրա կառուցելու դեպքում, իսկ ցածրահարկ կոշտ շենքերինը՝ միջին կարծրության ապարների վրա կառուցելիս: Այս հիմնարար պայմանը բացառում է երկրաշարժի ժամանակ շինություններում աղետաբեր ռեզոնանսային երևույթների առաջացումը:

Եթե Գյումրի քաղաքը մինչ երկրաշարժը կառուցապատվեր այս դրույթներով, ապա մենք համոզված ենք, որ Սպիտակի երկրաշարժը նրա համար այնքան աղետալի չէր լինի (առաջին հերթին մարդկանց զոհերի թվով): Քաղաքի 120-ից ավելի 9 հարկանի 111 սերիայի կմախք-պանելային շենքերից, որոնք կառուցված էին մինչև 300 մ խորության լճային կավերով ու ավազներով ջրահագեցված գրունտների վրա, ոչ մեկը կանգուն չմնաց: Եվ սա այն դեպքում, երբ Վանաձորում կիսաժայռային չոր գրունտների վրա կառուցված նույն սերիայի նույնաքանակ շենքերից ոչ մեկը լուրջ վնասվածքներ չստացավ: Այս թվացող պարադոքսի բացատրությունը կառույցի սեյսմակայունության վրա նրա հիմնատակի գրունտային պայմանների և հարկայնության միջև գոյություն ունեցող բնական կապն է, այլ ոչ թե հաճախ հնչող այն փաստարկները, թե երկրաշարժը Վանաձորում ավելի թույլ է դրսևորվել, կամ, որ այնտեղ շինարարության որակը ավելի բարձր է եղել: Եվ, այնուամենայնիվ, գերադասելի են ցածրահարկ կառույցները: Բացի երկրաշարժի ժամանակ մարդկանց արագ էվակուացման հնարավորությունից, փոքր ծավալի կապիտալ ներդրումներից և երկրաշարժից հետո նորոգման-վերականգնման աշխատանքների համար ոչ մեծ ծախսերից, դրանք ավելի լավ են հարմարեցվում մարդկանց բնակվելու համար: Բայց նկատի ունենալով հանրապետության հողային պաշարների սահմանափակությունը, գործարար, հյուրանոցային ու արտադրական որոշ ձեռնարկությունների համար կարելի է կառուցել բազմահարկ շինություններ՝ կիրառելով առաջին հերթին մետաղական կոնստրուկցիաներ, ինչպես նաև կոշտ ամրանով ու միաձույլ երկաթբետոնե կոնստրուկցիաներ (խուսափելով հանգույցների և ամրանների եռակցումներից): Երկրաշարժերի ժամանակ բավականաչափ անվտանգ են ստորգետնյա կառույցները, որտեղ կարելի է տեղադրել առևտրի, հասարակական սննդի, հանդիսախաղային միջոցառումների ու կենցաղային ծառայությունների օբյեկտները:

ՍԵՅՍՄԱԿԱՅՈՒՆ ՆԱԽԱԳԾՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ավերիչ երկրաշարժերի հետևանքների վերլուծության համաշխարհային փորձը ցույց է տալիս, որ պետք է խստորեն պահպանել սեյսմակայուն շինարարության հանրահայտ սկզբունքները.

— Շենքերի, կառուցվածքների ծավալահատակագծային ու կոնստրուկտիվ լուծումները պետք է բավարարեն համաչափության, կոշտությունների և զանգվածների համաչափ բաշխման պայմաններին: Նախապատվությունը պետք է տրվեն թեթև, կրող տարրերի փոքր քայլով, փոքր բացվածքներով կոնստրուկտիվ սխեմաներին, բացվածքների փոքր չափերին ու համաչափ դասավորությանը:

— Կիրառվող նյութերը, կոնստրուկցիաները և կոնստրուկտիվ սխեմաները, ինչպես նաև շինարարական հրապարակի երկրաբանական պայմանները պետք է նպաստեն փոքր մեծությամբ սեյսմիկ իներցիոն ուժերի առաջացմանը:

— Կրող ուղղաձիգ տարրերը շենքի բարձրությամբ պետք է լինեն առանց խզման ու նյութի փոփոխման: Կրող հիմնական կոնստրուկցիաները պետք է լինեն միաձույլ և համասեռ: Հավաքովի կոնստրուկցիաներում միացումները պետք է լինեն հավասարամուր միացվող տարրերի հետ և բաշխվեն առավելագույն ճիգերի գոտիներից դուրս: Կառուցվածքի կոնստրուկտիվ լուծումը պետք է բացառի կրող տարրերի ու միացումների փխրուն ու հանկարծակի քայքայումը և նպաստի դրանց թույլատրելի պլաստիկ դեֆորմացման հնարավորությանը:

— Բազմահարկ և ճկուն շենքերն ու կառուցվածքները անհրաժեշտ է կառուցել մեծ հզորության կարծր գրունտներ պարունակող տեղամասերում:

— Բնակելի և քաղաքացիական շենքերում միջհարկային ծածկերը և վերնածածկերը հորիզոնական հարթության մեջ պետք է լինեն կոշտ, միաձույլ և կրող ուղղաձիգ տարրերի հուսալի խարսխավորում ապահովեն իրենց մակարդակներում:

ՍԵՅՍՄԱԿԱՅՈՒՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐՄԵՐԸ

Սպիտակի երկրաշարժից հետո սեյսմիկ պաշտպանության ուղղությամբ հանրապետությունում իրականացված ամենաշոշափելի ավանդը, մեր կարծիքով, 1995 թվականին ՀՀ քաղաքաշինության նախարարության կողմից գործադրված «ՀՀՇՆ II-2.02-94 սեյսմակայուն շինարարություն. Նախագծման նորմեր» առաջին ազգային նորմատիվային փաստաթուղթն է: Նոր նորմերը, որոնք փոխարինում են նախկին ԽՍՀՄ համանուն նորմերին, հիմնական դրույթներով և բովանդակությամբ սկզբունքորեն տարբերվում են հնից: Հայտնի է, որ Սպիտակի երկրաշարժից հետո նախկին ԽՍՀՄ պետշինի որոշմամբ հանրապետության համարյա ողջ տարածքին վերագրվեց 9 և ավելի բալանոց սեյսմայնություն, երևի մի ծայրահեղությունից անցնելով մի այլ ծայրահեղության:

Նոր նորմերը ընդգրկում է նաև հանրապետության տարածքի սեյսմիկ շրջանացման նոր քարտեզը, որը զգալիորեն տարբերվում է Սպիտակի երկրաշարժից հետո ընդունված ժամանակավոր սխեմայից: Նոր քարտեզով հանրապետության տարածքը բաժանված է երեք, սեյսմայնությամբ իրարից ավելի քիչ համամասնությամբ տարբերվող գոտիների: Առաջին «չափավոր սեյսմայնության» գոտին ընդգրկում է հանրապետության տարածքի հյուսիս-արևելյան և հարավ-արևելյան շրջանները (Ալավերդի, Նոյեմբերյան, Իջևան, Բերդ, Գորիս, Կապան): Երկրորդ, «միջին սեյսմայնության» գոտին ընդգրկում է կենտրոնական և որոշ հյուսիս-արևմտյան ու հարավ-արևելյան շրջաններ (Աշոցք, Տաշիր, Կրասնոսելսկ, Մարալիկ, Թալին, Արթիկ, Աշտարակ, Ապարան, Հրազդան, Սևան, Եղվարդ, Աբովյան, Գավառ, Մարտունի, Վարդենիս, Սիսիան): Երրորդ, «բարձր սեյսմայնության» գոտին ներկայացված է հանրապետության տարածքի կովկասյան տարածման երկու՝ հյուսիսային և հարավային, ենթագոտիները (Ամասիա, Գյումրի, Սպիտակ, Ստեփանավան, Վանաձոր, Բաղրամյան, Արմավիր, Էջմիածին, Մասիս, Երևան, Արտաշատ, Վեդի, Արարատ, Վայք,, Մեղրի): Երեք սեյսմիկ գոտիների մակերեսները կազմում են հանրապետության ամբողջ տարածքի համապատասխանաբար՝ 15, 50 և 35 տոկոսը: Երկրաշարժի ուժգնությունը գնահատվում է ոչ թե կիսաանորոշ-կիսապայմանական «բալերով», այլ, ինչպես ընդունված է աշխարհի մյուս սեյսմակտիվ երկրներում, գետնի գրունտների արագացումների իրական մեծություններով, որոնք 1—3 գոտիների համար համապատասխանաբար ընդունված են 200, 300, և 400 սմ/վրկ²:

Ինչպես նշվեց վերևում, շինությունների երկրաշարժադիմացկունությունը խստորեն պայմանավորված է շինարարական հրապարակի գրունտային պայմաններով: Հայկական նորմերում մեծ ուշադրություն է դարձվում շինարարության հրապարակի երկրաբանությանը: Գրունտները, ըստ սեյսմիկ հատկությունների, բաժանված են չորս կարգերի (նախկին երեքի փոխարեն), որոնց հաստատումը կատարվում է մինչև 30 մետր խորության ապարների ֆիզիկա-մեխանիկական բնութագրերի հատուկ ինժեներա-երկրաբանական հետազոտության տվյալներով՝ ներառյալ նրանցում սանքի ալիքների տարածման արագությունների և անհամասեռ ստվարաշերտի գերակշռող պարբերությունների մեծությունների հաշվարկումները: Չորրորդ կարգի գրունտներում, որոնցում գետնի արագացումների մեծությունները երկրաշարժի ժամանակ կարող են մինչև երկու անգամ մեծանալ, արգելվում է դպրոցների, հիվանդանոցների, երկու հարկից բարձր բնակելի շենքերի շինարարությունը: Այդ տարածքները հանձնարարվում է օգտագործել հանգստի գոտիների կազմակերպման նպատակով: Նորմերը տեղանքի երկրաբանական տվյալների հիման վրա, նախագծողին հնարավորություն են տալիս հաշվարկումներով խուսափել երկրաշարժի ժամանակ շինություններում ռեզոնանսային անցանկալի երևույթներից:

ՀՀՇՆ II-2.02.94 փաստաթղթով բոլոր սեյսմիկ գոտիներում բնակելի կառուցապատումը հանձնարարվում է կատարել մինչև հինգ հարկանի տներով, իսկ հիվանդանոցների և դպրոցների վերգետնյա հարկերի թիվը չպետք է գերազանցի երեքից: Երկրաշարժի վնասներից ծանր սոցիալական և տնտեսական հետևանքներ առաջացնող մեծ պատասխանատվության էներգետիկ, հիդրոտեխնիկական, տրանսպորտային և քաղաքացիական օբյեկտների շինարարության համար նորմերը հանձնարարում են իրականացնել դրանց հուսալիությունը մինչև 1.35 անգամ բարձրացնող գործակցով: Նոր նորմերը նախատեսում են նաև երկրաշարժադիմացկունության ժամանակակից եղանակների՝ ռետինե-մետաղական սեյսմամեկուսիչների, տատանումների մարիչների, միացվող-անջատվող կապերի կիրառումը՝ ինչպես նախագծվող նոր շենքերի, այնպես էլ շահագործման մեջ գտնվող շենքերի ուժեղացման դեպքերում: Սեյսմապաշտպանության հատուկ եղանակները հանձնարարվում են կիրառել առաջին հերթին կենսաապահովման և վթարափրկչարարական ծառայության համակարգի շենքերի, այլ պատասխանատու օբյեկտների (ատոմային կայաններ, կամուրջներ, թանգարաններ, դպրոցներ, հիվանդանոցներ) շինարարության համար: Մեզ թվում է, որ այս եղանակը նպատակահարմար է կիրառել նաև մեր ճարտարապետական և պատմական հուշարձանների վերականգնման ու ուժեղացման նախագծերում:

Հայտնի է, թե ավերիչ երկրաշարժերից անմիջապես հետո ինչպիսի իրարանցում է առաջանում բնակչության ու իշխանության մարմինների շրջանում: Վախից ու սարսափից մարդիկ, բնականաբար, անմիջապես թողնում են իրենց կացարանները, անկախ դրանց վնասվածության աստիճանից: Հաճախ համապատասխան մասնագիտական ցուցումների և բացատրությունների բացակայության պատճառով լքվում են չնչին վնասվածքների ենթարկված կամ բոլորովին չվնասված բնակարանները: Ըստ որում, ոչ միայն հետերկրաշարժյան առաջին ժամերին ու օրերին, այլև ամիսներ շարունակ:

Էդուարդ ԽԱՉԻՅԱՆ
Ակադեմիկոս, տեխնիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

(Շարունակելի)

պրոբլեմն է:

Մակերեսային մաթեմատիկոսին խիստ ձեռնտու է, որ այս քննադատական հոդվածում եղած բոլոր մտքերը խելագար մարդու ցնորք լինեն: Բայց շատերը նույնիսկ չգիտեն, որ մաթեմատիկան հիմնավորված գիտություն չէ, որ մաթեմատիկայի բոլոր սկզբունքային հարցերը մնացել են անպատասխան, որ մաթեմատիկայում կան հակասություններ, որոնցից ազատվել հնարավոր չէ, և վերջապես, որ մաթեմատիկայի ազնիվ հանճարները վաղուց ընդունել են մաթեմատիկայի ցնորք լինելը:

Նոբելյան մրցանակակիրներից մեկը հայտարարում է, որ «ֆիզիկայում խելահեղ մտքեր են պետք», իսկ մյուսը ասում է՝ «որքան մենք ավելի շատ ենք հետազոտում բնությունը, այնքան նա դառնում է ավելի անհասկանալի»: Ներկա բնագիտության շարժիչ ուժը շռայլ էքսպերիմենտն է: Փորձ ու սխալի մեթոդը երբեք ճշգրիտ տեսության բերել չի կարող: Ա. Էյնշտեյնը հայտարարում է, որ «ֆիզիկայում եղած բոլոր տեսությունները մտքի կամայականություն են»: Սակայն ֆիզիկոսը չգիտի, որ բոլոր այդ ձախողումների իսկական պատճառը մաթեմատիկան է, բնությունից կտրված, հակասելի մաթեմատիկան բնագիտության մեջ անելիք չունի:

Ի տարբերություն մաթեմատիկայի, ՕՄ-ն բնությունից ծնված խիստ տրամաբանական համակարգ է, որը **հակասելի լինել չի կարող**, որովհետև բնությունը անհասկանալի է: ՕՄ-ն իմաստունների մաթեմատիկան է: Ես կրկնում եմ Գալիլեո Գալիլեյի խոսքերը. «Բնությունը իմ Աստվածն է և ես նրա խոնարհ ծառան եմ»: Բ. Ռասելը հանճարեղորեն կանխատեսել է ՕՄ-ի գոյությունը 1901 թվին նա գրել է. «Մաթեմատիկան կսկսի իր հաղթարշավը միայն այն բանից հետո, երբ նրան հաջողվի պատասխանել ի՞նչ է մաթեմատիկան հարցին»: Ուղիղ 15 տարի առաջ ՕՄ-ն, ինչպես տեսանք, տվել է այդ հարցի վերջնական պատասխանը և սկսել է իր հաղթարշավը ինչպես մաթեմատիկայի, այնպես էլ բնագիտության մեջ: Այժմ այդ բոլոր գիտությունները միավորված են մի ընդհանուր տեսության մեջ, որի անունն է ՕՄ: Կենդանի և անկենդան ամբողջ բնությունը միասնական վիթխարի գործընթաց է, որը ղեկավարվում է ՕՄ-ի իմաստուն օրենքներով: Բնության գաղտնիքները որոնող միտքը մինչև հիմա ղեկավարվելով «թիվը ամեն ինչ է» կարգախոսով, շռայլ էքսպերիմենտների օգնությամբ տվել է միայն քանակական հարցերի պատասխանը: Սա գիտության աքիլեսյան գարշապարն է, որովհետև բնության առաջ քաշած որակական «ինչու» հարցերը մնացել են անպատասխան: ՕՄ-ում գործող «սիմետրիան ամեն ինչ է» կարգախոսը այդ որակական հարցին տալիս է այնպիսի պատասխաններ, որոնք մարդուն բոլորովին անծանոթ են:

ՕՄ-ում գոյություն ունի մի պոստուլատ, որը թվում է թե հորինված է մարդու կողմից: Ահա այդ պոստուլատը՝ «Ամբողջ տիեզերքը եռաչափ սֆերա է և լույսի ճառագայթը նրա մեծ շրջանագիծն է»:

Այն փաստը, որ ՕՄ-ն մաթեմատիկայից շատ ավելի պարզ, հարուստ և անհակասելի տեսություն է, խոսում է այդ պոստուլատի օգտին: Պատահական չէ, որ բոլոր աստղադիտակները ծնվում են օպտիկական դեֆեկտով: Ամբողջ ֆիզիկայում ճշգրիտ է միայն բյուրեղագիտությունը: Մնացած տեսությունները ճշգրիտ կոչվել չեն կարող: Ֆիզիկայում այդ պոստուլատը ընդունվում է որպես վարկած: Սակայն ֆիզիկոսը այստեղ չգիտի ամենակարևորը՝ եռաչափ սֆերան այն տարածքն է, որտեղ գործում է ՕՄ-ն: Ֆիզիկոսը ՕՄ-ի սիմետրիայի խմբերից և նրանց ինվարիանտներից չի օգտվում: Այդ խմբերի քանակը միլիոնների է հասնում: Ֆիզիկոսը չգիտի օրինակ, որ սֆերայի նկատմամբ ինվերսիան եռաչափ սֆերայի վրա փոխմիարժեք համապատասխանություն է: Մեր մոլորակը մոտ մեկ տասնյակ այդպիսի սֆերաներ ունի իր ներսում և դրսում: 1982-ին միայն լիթոսֆերայի նկատմամբ կիրառած ինվերսիան ավերակների վերածեց երկրաբանությունում եղած բոլոր տեսությունները: Վատն այն է, որ իմ այդ հոդվածը մինչև հիմա չի տպագրվել: Ես կարծում եմ, որ ՕՄ-ն արդեն տվել է անկենդան բնության բոլոր որակական հարցերի պատասխանը:

Օրինակ՝ հականյութի տեսության մեջ թույլ է տրված կոպիտ սխալ, որը խաբել է բոլոր ֆիզիկոսներին: Իրոք՝ հիշենք, որ այդ տեսության մեջ ֆիզիկոսը օգտվել է հարթության նկատմամբ սիմետրիայի գաղափարից: Սակայն այդպիսի սիմետրիա գոյություն չունի, որովհետև բնության մեջ գոյություն չունի ինքը՝ հարթությունը: Հարթության փոխարեն բնության մեջ գոյություն ունի սֆերան, որի նկատմամբ սիմետրիան նույն ինվերսիան է: Եթե կիրառենք սֆերիկ սիմետրիան, ապա կստանանք հականյութի բոլորովին նոր տեսություն, որը զարմանալիորեն ներդաշնակ է բնության բոլոր երևույթների և էքսպերիմենտների հետ:

Անկենդան բնության մեջ ՕՄ-ի սիմետրիայի խմբերի ինվարիանտների կիրառումը բերում է այնպիսի նոր ֆիզիկայի, որը հարկադրում է **փոխել մեր բոլոր պատկերացումները** նյութի, հականյութի, անհիհիլացիայի, գրավիտացիայի, անտիգրավիտացիայի, լույսի, ջերմության, էլեկտրական լիցքի, ռադիոակտիվության, ատոմի, միջուկի, տարրական մասնիկի, պլազմայի, գնդաձև կայծակի, երկրաբանական և մթնոլորտային երևույթների, երկնային կլոր մարմինների, ընդերքի, գիսաստղի, տունգուսյան մետեորիտի, Բերմուդյան եռանկյան, գերնոր աստղի և բվազարի մասին: Եթե դասական ֆիզիկան շարադրված լիներ ՕՄ-ի ինվարիանտների տեսության օգնությամբ, ապա հարաբերականության տեսության և քվանտային մեխանիկայի կարիքը չէր լինի:

Ոչ ոք մինչև հիմա չի հաշվել, թե մարդը որքան գումար է ծախսել միայն բնության գաղտնիքները հետազոտող էքսպերիմենտների վրա: Այդ վիթխարի գումարը կտնտեսվեր, եթե մարդը ի սկզբանե օգտվեր ՕՄ-ից: Բնության գաղտնիքների խորքը պետք է թափանցել ոչ թե փորձի, այլ ՕՄ-ով **վերազինված** մտքի ուժով, որը փորձի կարիք չունի: **Իմաստուն և հավերժական է** այն քաղաքակրթությունը, որը օգտվում է ՕՄ-ից:

Թռչող ափսեների գոյությունը ապացուցում է, որ տիեզերքում իմաստուն քաղաքակրթություն գոյություն ունի:

Մինչև հիմա աստղագետը կոպիտ սխալ է թույլ տալիս, երբ աստղի հեռավորությունը չափում է նրա **պարալաքսի** օգնությամբ: Այստեղ նա անբացահայտ ձևով ընդունում է այն դոգման, որ տիեզերքը եռաչափ էվկլիդյան տարածություն է: Ինչպես մենք տեսանք, տիեզերքը եռաչափ սֆերա է: Հետևաբար աստղերը շատ ավելի մոտ են Երկրին, քան կարծում են աստղագետները: Ելնելով այս դոգմայից, աստղագետը պնդում է, որ ամենամոտ աստղից լույսը մեզ հասնում է 4 լուսային տարում, որը սխալ է: Բնությունը լեփ լեցուն է այնպիսի էներգակիր նյութերով, որոնց մասին նույնիսկ չի երազել մեր գիտությունը: Իմաստուն քաղաքակրթությունը օգտվում է բնության պարզված հենց այդ էներգակիրներից, որոնք **ձրի և անսպառ** են:

Վերևում մենք նշեցինք, որ մաթեմատիկան ծնվել է ՕՄ-ից նախապատմական ժամանակներում: Հետևաբար ՕՄ-ն այդ ժամանակ հայտնի է եղել մարդուն: Դրանով ապացուցվում է հնագետների այն վարկածը, որի համաձայն հնագույն աշխարհում մեր մոլորակի վրա եղել է հզոր և իմաստուն քաղաքակրթություն: Առայժմ դժվար է ասել, թե ինչու է նա անհայտացել: Չի բացառված, որ այդ քաղաքակրթությունը շարունակում է իր գոյությունը Երկրի վրա: Սակայն նրա բանական էակներն իրենց թռչող ափսեների հետ միասին բնակվում են մարդու համար անմատչելի վայրերում:

30 տարի առաջ ինձ մոտ սկսվեց քննադատական վերաբերմունք գիտության նկատմամբ: Այդ ժամանակից սկսած գիտությունը ինձ չի ընդունում:

Եղան մարդիկ, որ ինձ մեղադրեցին իդեալիզմի մեջ: Ինչպե՞ս կարող է մարդու կողմից հորինված մաթեմատիկան դիտվել որպես մատերիալիստական գիտություն, իսկ բնության մեջ հայտնաբերվածը՝ իդեալիստական:

Սակայն ես համոզված եմ, որ գիտության զարգացման համար չկան հավերժական դոգմաներ, և թող ոչ ոք չվախենա, թե որևէ նոր միտք, հայտնագործություն կարող է ստվեր գցել իր հեղինակության վրա: Գիտության առաջ չպետք է փակել ոչ մի դուռ, քանզի գիտության մեջ էլ պետք է ընդունել «այլախոհությունն ու այլակարծությունը», որպես տեսակետների, մտքերի բախման, քննարկման, այսինքն, որպես զարգացման հիմնական պայման:

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Օբյեկտիվ մաթեմատիկայի և ճշգրիտ բնագիտության հիմնադիր

ՀՆԱՐԱՎՈ՞Ր Է...

Առեղծվածային տապան Մարս մոլորակի վրա

Պասադենա, Կալիֆոռնիա: Միլիոնավոր մարդիկ տեսան «Սոջերներ» մարսագնացի երկիր ուղարկած լուսանկարները: Սակայն մեկ ուրիշ, ավելի զարմանալի պատկեր մարդկանցից թաքցրին: Այդ պատկերում հստակ երևում է կիսով չափ հողում թաղված տապան հիշեցնող նավի կմախք:

ՆԱՍԱ-ի գիտնականներին խստորեն հրամայված է լեզուները պահել ատամների արանքում, մինչև որ պաշտոնական իշխանությունները կորոշեն, որ հասարակությունը արդեն «պատրաստ է» ընկալել անհավանական նորությունը:

Սակայն տիեզերական գործակալության մի աշխատակից առաջատար մի աստղագետի տվեց լուսանկարը: Վերջինս գտնում է, որ լուսանկարը «ծանրակշիռ ապացույց է» այն բանի, որ ինչ-որ ժամանակ Կարմիր մոլորակում տեղի է ունեցել Աստվածաշնչում նկարագրվածի նման մեծ ջրհեղեղ, որը մեծ վնաս է հասցրել մարսեցիներին՝ մարդանման բանական արարածների քաղաքակրթությանը:

«Սա ոչ միայն ապացուցում է ինչ-որ ժամանակ Մարսում գոյություն ունեցող քաղաքակրթության փաստը, այլ նաև այն, որ այնտեղ իրադարձությունները զարգացել են ճիշտ այնպես, ինչպես Աստվածաշնչում նկարագրված նախապատմական անցուդարձերը»,— պնդում է Պասադենայի աստղագետ, պրոֆեսոր Էրնեստ Բրեյկլին:

Միտքն այն մասին է, որ Մարսի վրա ինչ-որ ժամանակ կործանարար աղետ է տեղի ունեցել: Այս միտքը առաջին անգամ ծագեց այն ժամանակ, երբ «Սոջերներ» մարսագնացը Մարսի մակերևույթի Արես Վալիս տեղանքից ուղարկեց մարսյան մակերևույթի առաջին լուսանկարները:

«Լուսանկարներում պատկերված մակերևույթի ժայռերի գույնից և ձևից անմիջապես ակնհայտ դարձավ, որ ինչ-որ ժամանակ Մարսի մակերևույթը ավերածությունների է ենթարկվել հզոր ջրհեղեղից,— ասում է պրոֆեսոր Բրեյկլին:— Շատ որոշակի երևում են նաև իչվածքները, որոնցից ժամանակի ընթացքում գոլորշիացել, ցամաքել են բազմաթիվ այն լճերը, որոնք գոյացել էին ջրհեղեղի հետևանքով և Մարսի մակերևույթին թողել աղի բյուրեղներ»:

Գիտնականների հաշվարկներով, ջրհեղեղը ընդգրկել է տասնյակ հազարավոր քառակուսի կիլոմետր տարածք, ջրի բարձրությունը հասել է մի քանի հարյուր կիլոմետրի:

— Վերջապես մենք հասկացանք, թե ինչու է Մարսը կարմիր գույնի. մոլորակի մակերևույթը ժամանակի ընթացքում, բառիս բուն իմաստով, ժանգոտվել է,— ասում է Բրեյկլին:

Սակայն իսկական անակնկալը տեղի ունեցավ այն ժամանակ, երբ «Սոջերներ» մարսագնացը բարձրացավ սարահարթի վրա: «Պատֆայնդեր» արբանյակի երկարանանող խցիկները ճետևում էին «Սոջերների» տեղաշարժերին, և Երկիր ուղարկվեց մի լուսանկար, որի առաջին պլանում երևում է մարսագնացը, իսկ ավելի հեռվում...

«Երբ ես առաջին անգամ տեսա լուսանկարը, մտածեցի, որ հեռվում երևացողը ժայռ է, որ արտաքին տեսքով նավ է հիշեցնում,— ասում է պրոֆեսոր Բրեյկլին:— Սակայն «Սոջերների» վրա եղած ալֆա-պրոտոնային ռենտգենյան սպեկտրոմետրի օգնությամբ ՆԱՍԱ-ն հետազոտեց արտեֆակտի քիմիական բաղադրությունը և ամենայն որոշակիությամբ եզրակացրեց, որ օբյեկտը սարքված է փայտից»:

Անհավանական է, բայց տապանի չափերը համապատասխանում են Հին Կտակարանում հիշատակված Նոյան Տապանի չափերին. երկարությունը 137 մետր (300 բազուկ), լայնությունը՝ 23 մետր (50 բազուկ) և բարձրությունը՝ 14 մետր (30 բազուկ):

Այս զուգադիպությունը գիտնականներին կանգնեցրեց առեղծվածի առջև, և առիթ դարձավ մի շարք անսպասելի տեսությունների:

Այն, որ մարսյան տապանը զուտ պատահականորեն է այդքան նման Աստվածաշնչյան տապանին, անհավանական է անգամ աստղաբաշխորեն,— ասում է պրոֆեսոր Բրեյկլին:

Չի կարելի անհնար համարել և այն, որ մեծ ջրհեղեղի մասին առասպելը, որ ընդհանուր է Երկիր մոլորակի ժողովուրդների համար, իրականում նկարագրում է մարսյան պատմության իրադարձությունները: Եվ երբ այդպես է, ապա հնարավոր է, որ պարզ ողջ մարդկության նախահայրը համարվող Նոյը եղել է մարսեցի:

Եվ այն բանից հետո, երբ Մեծ ջրհեղեղը կործանեց Մարս մոլորակի վրա եղած գրեթե ողջ հինավուրց քաղաքակրթությունը, Նոյի սերունդները միջոց ստեղծեցին, այսինքն՝ տիեզերանավ, լքելու Մարս մոլորակը: Եվ այն բերող սարքը, որով նրանք եկան Երկիր, կարելի է այլաբանորեն անվանել երկրորդ Տապան:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻՑ. Գիտատեխնիկական ամեն մի նորություն, առեղծված ու վարկած մենք փորձում ենք ներկայացնել մեր ընթերցողներին: Սակայն մենք ջանում ենք նաև նշել աղբյուրի հավաստիությունը: «Թայմ նյուսի» վերը շարադրված սենսացիոն հաղորդագրության առիթով հեռախոսազրուցեցինք Դալլաս (ԱՄՆ), մեր թղթակից, տեխն. գիտությունների թեկնածու Հ. Մուրադյանին: Վերջինս հայտնեց, որ առեղծվածային տապանի մասին ինքը որևէ տեղեկություն չունի, թեպետ հետևում է Մարսի հետազոտման հետ կապված ողջ տեղեկատվությանը:

ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԱՎԵԼԻ ԽԵԼՈ՞Ք ԵՆ

Մարդկությունը միշտ էլ այն կարծիքին է եղել, որ տղաները ավելի լավ են ըմբռնում ու յուրացնում մաթեմատիկան և մյուս ճշգրիտ գիտությունները:

Ամերիկյան մի հայտնի փորձագետ վերջերս հայտարարեց, որ դա սխալ և անհեթեթ մտածողություն է, և որ աղջիկների պատշաճ ուսուցման և մանավանդ՝ խրախուսման, պարագայում նրանք հիանալի են ընկալում մաթեմատիկան, համենայն դեպս՝ տղաներից ոչ վատ, իսկ հաճախ էլ ավելի լավ:

Այդ փորձագետը՝ առաջին մեծության հոգեբան Նորման Ֆրիդը, այն կարծիքին է, որ բացարձակապես անհիմն այն համոզմունքը, թե տղաները ավելի լավ են գլուխ հանում թվերից ու մաթեմատիկայից, խանգարում է աղջիկներին մաթեմատիկական կրթություն ստանալ ու նաև աշխատել:

«Շատ-շատ ընտանիքներ ավելի շատ հակված են խրախուսել տղաներին՝ մաթեմատիկական խորացված ուսուցում ստանալ, համարելով, որ դա աղջկա գործ չէ,— ասում է Նորման Ֆրիդը: Ցավոք, այդպես են մտածում նաև շատ ուսուցիչներ: Արդյունքում ընտրվում է այնպես, որ մաթեմատիկան գլխավորապես ուսուցանում են տղաները և հիմնականում նրանք էլ աշխատում են մաթեմատիկական գիտելիքներ պահանջող մասնագիտություններում: Առկա այս պատկերը (տղաների համատարած գերակշռություն մաթեմատիկական գիտելիքներ պահանջող մասնագիտություններում) մի տեսակ հաստատող լրացուցիչ հանգամանք է այն սխալ պատկերացման, թե մաթեմատիկան աղջկա գործ չէ»:

— Սա ոչ միայն արդարացի չէ, այլև հակաբանական է,— պնդում է փորձագետ-հոգեբանը:

Նորման Ֆրիդը այս համոզմանն է հանգել թեստային փորձաքննության ենթարկելով 10 հազար 200 դպրոցական աղջիկների և տղաների:

Այդ տեղեկատվությունը, համոզված ենք, պետք է որ օգտակար լինի նաև հայ մայրիկների և հայրիկների համար, որոնք նույնպես գտնում են, որ մաթեմատիկան և դրա հետ կապված մասնագիտությունները աղջիկների համար չեն:

Արմենակ Շահմուրադյանը ֆրանսիական մամուլի էջերում

ԾՆՆԴՅԱՆ 120-ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ

Հայ անզուգական երգիչ Արմենակ Շահմուրադյանի արվեստը շատ բարձր գնահատականի է արժանացել ժամանակի ինչպես հայ, այնպես էլ օտար երաժշտագետների կողմից: Այդ մասին ժամանակին գրել են բազմաթիվ թերթերում և հանդեսներում: Կարծիքների այդ բազմության միջից ընթերցողին ենք ներկայացնում միայն այն, ինչ հրապարակվել է ֆրանսիական մամուլում:

Խաչիկ ՍԱՖԱՐՅԱՆ

***

«Հայազգի թենոր Շահ-Մուրատյան երգեց Ժոզեֆի «Իզուր փարավոն» եղանակը... Իր համբերատար ճիգերուն շնորհիվ, առոգանությունը կատարելագործած է արդեն, բայց արտասանությունը դեռ բավական բարբարոս կը մնա, բայց ի՜նչ հրաշալի օրկան, ի՜նչ հազվագյուտ «թեմբր» և ի՜նչ հրապույր՝ ղողումներուն մեջ: Այս գնահատման մեջ ոչինչ չկա չափազանցյալ»:

«Քոմեդիա», 2 հուլիս, 1908 թ.

***

«Շահ-Մուրատյանը եթե դեռ չունի որոշ արտասանություն մը, կերգե սակայն զգացմամբ, ունի կրակ, փայլ, անկեղծություն: Ժոզեֆի դասական եղանակը հասարակության կողմե մեծ հաջողություն գտավ»:

«Կոլուա», հուլիս, 1908 թ.

***

«Պ. Շահ-Մուրատյան կերգե ԿԼԻԱՔԻ կտորը իր շատ գեղեցիկ ձայնով, իր շատ ուշագրավ երաժշտական ճաշակով, և իր վարպետին լավ արտաբերելու արվեստովը»:

«Քոմեդիա», հուլիս 1908 թ.

***

«Մրցակիցներեն մին միայն ունի բավական նշանակալի ձիրքեր, որպեսզի կարելի ըլլա այժմեն իրեն խոստանալ փայլուն ապագա մը, այն է, պ. Շահ-Մուրատյան, երիտասարդ հայ մը... Դեռ պետք ունի կատարելագործվելու, և նախ՝ ազատելու օտարականի հնչումեն: Լավ ըրին առաջին մրցանակ չտալով, բայց երկրորդ մրցանակ տալու էին, պարզ հիշատակություն մը զոր տվին՝ անարդարություն մըն է: Պ. Շահ-Մուրատյան թենոր մըն է՝ իսկապես շատ գեղեցիկ, զորեղ և ճկուն ձայնով, ուժի կտորներու մեջ՝ կարող փայլ արձակելու, կես-երանգի հատվածներուն մեջ՝ թավշյանությամբ զմայլելի: Եվ այս երիտասարդը, որուն դաստիարակությունը այնքան արագ է կատարված, կերգե արդեն շատ հասկացողությամբ և արտահայտությամբ. անհունապես հաճելի եղավ Մեհիվլի Ժոզեֆին կտորին մեջ: Պետք է դեռ աշխատի, բայց արդեն արվեստագետ մըն է»:

«Էքլեր», 1908, հուլիս

***

«Շահ-Մուրատյան, հայ մը, որ հակառակ որոշ աստիճանով օտարական հնչումի մը՝ ոչ սակայն չափազանց, ինձի համար այս մրցման լավագույն մասնակցողն է: Ասիկա արվեստագետ մը պիտի ըլլա կարծեմ: Օժտված՝ թենորի աղվոր ձայնով մը, շատ ազատ, և որ քաղցրությունը կըմիացնե ամրության, շատ սիրուն կերպով երգեց ԺՈԶԵՖԻ զմայլելի եղանակը, ջերմությամբ, հրապույրով և լավ ըզգացմամբ մը: Լավ արտասանություն, լավ «ֆրազե», և արդեն՝ ոճի ըմբռնում»:

«Լը Մենեստրել», հուլիս 1908 թ.

***

«Պ. Շահ-Մուրատյանի ձայնը ծավալուն հատկություն մը ունի, քոնսերվատորին ամենեն գեղեցիկ թենորի ձայնն է: Համառ աշխատանքով, հաջողեր է զայն զմայլելի կերպով գործածել կարենալու, սրբագրելով՝ որքան որ կարելի էր՝ իր օտարականի հնչումը: Ահա բնական ձայն մը, լավ թեմբրով, լավ հղկված, և որ երբեմն կարող է հզոր դառնալ: Երգիչը կրակոտ է ու թրթռուն: Կարելի է փափագել, որ քիչ մը նվազ «թենորիզե» ընե...

«Քոմեդիա», 1909 թ.

***

«Ինչո՞ւ մրցանակ չտվին երգեցողության համար պ. Շահ-Մուրատյանին, որ հմայիչ թենոր մըն է զմայլելի «թեմպր» ունեցող ձայնով, և որ մեծ աշխատանքով բոլորովին ազատած է օտարականի հնչումեն և է թուլուզեցին մը ավելի մաքուր արտասանությամբ, այդ երգիչը, որ ամբոխները հուզելու սահմանված է, արտահայտեց ՖՐԵՑՇԻԱՑԻ դժվար եղանակ մը»:

Վիլլի, «Քոմեդիա», 1908 թ.

***

«Պ. Շահ-Մուրատյան, թենորի շատ աղվոր ձայն, կրակոտ Վերթեր մը՝ պարզ ու բընական ձևերով»:

«Լա Լամպիրն», 1909, հուլիս

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Մարտի վերջին նախատեսվում է գիտական նստաշրջան՝ «Կանայք հասարակական գիտությունների համակարգում» թեմայով: Գիտաժողովին մասնակցել ցանկացողները զեկուցումների թեզիսները ներկայացնեն ՀՀ ԳԱԱ կադրերի բաժին՝ Մեդորա Գալստյանին, մինչև ս. թ. մարտի 15-ը:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՄԲ ԿԱՆԱՆՑ ԱՍՈՑԻԱՑԻԱՅԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտը մրցույթ է հայտարարում օրգանոսպեցիֆիկ միացությունների լաբորատորիայի վարիչի թափուր տեղի համար: Տեղեկությունների համար զանգահարել՝ 28-16-26 հեռախոսահամարով:

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Նամակ խմբագրությանը

ՄԻ ՃՇԳՐՏՈՒՄ «ՍՈՒՐԲ ՇՈՒՇԱՆԻԿԻ ՎԿԱՅԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ» ԱՌԻԹՈՎ

Պարույր Մուրադյանի վերջերս (1996 թ.) հրապարակած «Սուրբ Շուշանիկի վկայաբանությունը» կովկասագիտության մնայուն արժեքներից է: Նոր նյութերի օգտագործմամբ գիտական շրջանառության մեջ են դրված հայ և վրաց մատենագրություններում Շուշանիկի վկայաբանությանը վերաբերող բոլոր բնագրերը: Գրաբարից և հին վրացերենից ժամանակակից հայերենի են թարգմանված համապատասխան գրավոր հուշարձանները: Աղբյուրագիտական քննության է ենթարկված մատուցվող նյութը: Բոլոր ջանքերը՝ ուղղված են, որպեսզի ամենաբծախնդիր աղբյուրագետն իր առջև ունենա բազմակողմանիորեն մեկնաբանված այնպիսի նյութեր, որոնց ներկայացմամբ հազիվ թե առիթ ներկայանա լրացուցիչ որոնումների դիմելու: Չենք կասկածում, որ մենագրությունը կարժանանա պատշաճ գնահատանքի՝ ինչպես մեզանում, այնպես էլ այլուր:

Պարույր Մուրադյանի վաստակը նշանակալի է նաև քաղաքացիական ողջամտությամբ: Հայտնի է, որ վրացիները Վարդան Մամիկոնյանի դուստր Շուշանիկի վկայաբանությունը դիտում են որպես սկզբնապես վրացերեն գրված, ապա հայերեն թարգմանված գրվածք, իսկ հայերն էլ համոզված են, որ հայոց սպարապետի դստեր վկայաբանությունը նախ գրվել է հայերեն, ապա թարգմանվել է վրացերեն: Նման պայմաններում Մուրադյանին հաջողվել է հավասարակշռված վերլուծություններով ներկայացնել զուտ փաստերը, որոնցից բխող եզրակացությունները նա թողել է ընթերցողի խղճին: Մենագրությունը տրամադրում է թվարկել նաև այլ արժանիքներ, բայց կկամենայինք ուղղել հարցի պատմությանը վերաբերող մի սխալ:

Փարիզի Ազգային մատենադարանում պահվում է վրաց բդեշխ Աշուշայի կնիքը՝ հունարեն մակագրությամբ, որում հանդիպող «Կարխեդոն» բառը տեղի է տվել այլևայլ կարծիքների: Սեբեոսի Պատմության 1979 թ. հրատարակությունում մենք մանրամասն քննել ենք մեզ հայտնի կարծիքները. «Հայտնի է, որ ավելի քան մեկ դար է, ինչ մասնագետների կողմից զանազան վերծանությունների է ենթարկվում վրաց Արշուշա կամ Աշուշա Երկրորդ բդեշխին վերագրվող հունարեն հետևյալ փորագրությունը... Մեզ ծանոթ վերջին մեկնությունը պատկանում է Կիրիլ Թումանովին, որը 1963 թ. Բելգիայում հրատարակված իր կովկասագիտական ժողովածուում... «Կարխեդոն» բառին տվել է այն միևնույն բացատրությունը, որը Մակլերը տվել է «Կարքեդովմայեցի» վրիպակին: Թումանովի կարծիքով, «Կարխեդոնը» պետք է վերծանել «Կարխեդոնիոն» ձևով և հասկանալ «Կարքեդովնացի», այսինքն՝ Սասանյան: Ըստ այսմ՝ արձանագրության մեջ վրաց բդեշխին տրված է սասանյան ծագում» (էջ 227):

Ինչպես տեսնում ենք, Թումանովի կարծիքը վերաշարադրելուց հետո մենք ամփոփել ենք. «Ըստ այսմ, «այսինքն ըստ Թումանովի», արձանագրության մեջ վրաց բդեշխին տրված է սասանյան ծագում»: Մուրադյանը ճիշտ չի ընկալել մեր գրածը և կարծել է, թե վրաց բդեշխին սասանական ծագում ենք վերագրել մենք: Նա գրում է. «Ընդ որում՝ Սասանյան ընկալելու դեպքում... ամենևին էլ բդեշխին «սասանական ծագում» չի վերագրվում, ինչպես թվացել է Գ. Աբգարյանին»: Մեր աշխատությունն ուշադիր ուսումնասիրելու դեպքում Մուրադյանը պետք է գրեր. «Ինչպես թվացել է Կ. Թումանովին»: Իսկ Գ. Աբգարյանը վրաց բդեշխի ծագման մասին ոչինչ չի ասել: Մենք պարզապես մերժել ենք Թումանովի՝ «Կարխեդոն» բառի վերծանությունը: «Կարթագենացի, այսինքն Սասանյան»: Մեր հարգարժան գործընկերոջն առաջարկում ենք կարդալ Թումանովի մենագրության հատկապես 188-րդ էջը, որում հեղինակն ամենայն որոշակիությամբ հայտնում է, որ «Գուգարքի բդեշխներն իրենց վերագրում էին սասանյան ծագում»: Այս եզրակացությանը նա հանգել է նաև կնիքի հունարեն արձանագրության հիման վրա:

Գևորգ ԱԲԳԱՐՅԱՆ
Բանասիրության դոկտոր

Հետաքրքիր է

Խամմուրապի արքայի օրենքները

Բաբելոնի տիրակալ Խամմուրապին, ինչպես վայել է ամեն թագավորի, օրենքներ էր հրապարակում ամենատարբեր բնագավառների համար: Նա հատուկ օրենք ուներ նաև շենքերի և ուրիշ կառույցների շինարարության մասին: Ի դեպ, այն ժամանակ իսկապես շատ էին կառուցում և երբեմն էլ այնպիսի շինություններ, որ իրենց չափերով մինչև օրս զարմացնում են մեր երևակայությունը:

Սակայն դառնանք Խամմուրապիի շինարարության մասին օրենքին. այն շատ կարճ էր, պարզ ու հստակ. «Եթե կառուցված շենքը կըփլվի և նրա փլատակների տակ կմնա թեկուզ մեկ բնակիչ, ապա կառուցողը պետք է գլխատվի»:

ՓՂԵՐԸ ԵՎ ՈՐՍԱԳՈՂԵՐԸ

Ամերիկյան կենսաբան Սինթեն Մոսսի վկայությամբ, աֆրիկյան վայրի փղերը շատ խելացի են և դիտողունակ: Նրանք ոչ միայն գիտեն իրենց բնակավայրարգելոցի ճշգրիտ սահմանները, այլև այն, որ այնտեղ իրենց անվտանգությունը լիովին ապահովված է:

Եվ ամենագլխավորը. այդ կենդանիները շատ լավ գիտեն, որ որսագողերին հետաքրքրում են իրենց ժանիքները:

Մոսսը բազմիցս ականատես է եղել դեպքերի, երբ որսագողերը փղերին սպանել են թունավորված նետերով և թողել, որ նեխի (որ հեշտությամբ պոկեն ժանիքը): Եվ ի՞նչ: Հանդիպելով իրենց ցեղակիցների դիակներին, փղերը պոկել են ըսպանվածների ժանիքները և ապա թաքցրել այնպիսի խուլ տեղերում, որ որսագողերը չգտնեն: Եվ կամ քարերին խփելով այդ ժանիքները ջարդուփշուր են արել և այդ միջոցով որսագողերին զըրկել ավարից:

Քարերը... աճում են

Նրանք, որ գործ են ունեցել հողի հետ, լավատեղյակ են այս երևույթին. հողատարածքդ լավ մաքրում ես քարերից, իսկ հաջորդ գարնանը նկատում, որ հողակտորդ նորից լիքն է քարերով: Թվում է, թե անկենդան քարակտորները հիրավի աճում ու բազմանում են հողի մեջ, ինչպես բույսերը:

Երկրաբանները վաղուց եկել են այն ենթադրության, որ այս երևույթը ինչ-որ ձևով կապված է հողի սառչելու հետ:

Վաշինգտոնի համալսարանի գիտնական Սուզանն Անդերսոնը փորձարարական եղանակով վերջերս ապացուցեց, որ այդ քարերին ընդերքից հողի մակերևույթ է դուրս բերում սառնամանիքը:

Նա սովորական հողով լցված հատուկ տակառիկի մեջ տեղավորեց քարի կըտոր, որին միացված էր տարբեր ցուցիչներ: Ապա արհեստական եղանակով 7 անգամ սառեցրեց և տաքացրեց տակառիկի հողը: Ընթացքում արդեն ցուցիչները արձանագրեցին քարի շարժումը: Փորձի վերջում քարակտորը հողի ընդերքից ճանապարհ էր ընկել և դեպի մակերևույթը շարժվելով, անցել 12 սանտիմետր ճանապարհ:

Չափումները ցույց տվեցին, որ քարը սկսում է դեպի վեր շարժվել այն ժամանակ, երբ հողի սառածության մակարդակը հասնում է քարակտորի վերին կեսին և կանգ առնում: Երբ սառածության մակարդակը ընդգրկում է քարակտորն ամբողջությամբ, ապա նրա շարժումը կանգ է առնում:

Այնպես որ, սիրելի այգեգործներ և հողագործներ, երբ քարերը մաքրելուց հետո դուք հաջորդ տարի ձեր հողում նորից քարերի առատություն եք տեսնում, ամենևին մի զարմացեք և մանավանդ մի մտածեք, թե ինչ-որ մեկը ձեզ հետ չար կատակ է անում կամ այդ քարերը երկնքից են ընկնում: Պարզապես հողի մակերևույթի սառչելու և հալվելու հետ քարերը իսկապես «աճում են»՝ բարձրանում վեր՝ նորից չարչարելու ձեզ:

Մամուլի ազատությունը ԿԱՄ Զվարճալի թվաբանություն

Ամեն ինչ պետք չէ մեկնաբանել, իսկ թե որքանով ազատ է «ազատ մամուլը», երևում է հետևյալ թվաբանությունից, որ կարելի է անվանել զվարճալի:

Դիցուք, թերթը արժե 100 դրամ: Դա նշանակում է, որ այդ թերթի վաճառքով պետք է ապրի ազատ, անկախ թերթը: Ու «ապրում է» այդ 100 դրամից մաս հանելով.

32 տոկոս— կենսաթոշակային հիմնադրամին,

3 տոկոս— դարձյալ նույն հիմնադրամին,

2 տոկոս— սոցիալական հատկացումներին,

22 տոկոս— «Հայ մամուլին»՝ իրացման համար,

18 տոկոս (միջին)— եկամտահարկ,

20 տոկոս— ԱԱՀ:

Այսպիսով՝ 97 տոկոս ռեալ մասհանումներից հետո թերթի խմբագրությանը մնում է 100 դրամի միայն 3 տոկոսը, այսինքն՝ ...3 դրամ, որով պետք է հոգա տպագրական ծախսերը, աշխատավարձը, հեղինակային հոնորարը, գրասենյակային ծախսերը, թղթի արժեքը, շենքի պահպանումը և...

Եվ կեցցե՛ «մամուլի ազատության» հայաստանյան տարբերակը:

«ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ»
Գլխավոր խմբագիր՝ Վլադիմիր ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Երևան—19, Մարշալ Բաղրամյան 24 դ. Հեռախոս՝ 22-44-26:
«Տիգրան Մեծ» ՓԲԸ հրատարակչություն: Դասիչ՝ 69288, գրանցման վկայական՝ 448: Ստորագրված է տպագրության՝ 15.02.98 թ. (3433—3436):

Թերթի հովանավորն է «ԿԱՆԱՉ» ՓԲԸ

«ГИТУТЮН»— («Наука»)
Газета Национальной Академии наук РА